

HOTARUL

Revistă literară și culturală

SUMAR:

Hotarul	1 Decembrie
M. Olinescu	Ceață (poezie)
Gh. Ciuhandu	Un centenar trist al Românilor arădani
O. Lupaș	„Pax Hungarica“
Prof. Tr. Mager	Topografia și onomastica comunei Bănești
Al. Negură	Soarta fetii lui Tican
M. Păun	Bogomilismul și Români
Gh. Ciuhandu	Serbările dela Oradea
Gh. Moțiu	Stropi din cascada vieții
Gh. Moțiu	Cântec (poezie)
M. Olinescu	Amintirea (poezie)
Al. Negură	Tăceri (poezie)
Pan	Cronica rimată

Recensii: CĂRȚI: *N. Iorga*: Istoria literaturii românești contemporane (m. p.) — *I. Teodoreanu*: Crăciunul dela Silivestri (o. m.) — *N. Iorga*: Oameni cari au fost. — *Panait Istrati*: Biroul de plasare (I. Pogana) — *Ștefan Bălcești*: Prour pentru porți uitate. — *C. Stere*: Nostalgii (a. n.) — *A. Flacks*: Poezii alese din G. Tutoveanu (k.)

REVISTE: *Libertatea* (i. pg.), *Viața Literară* (a. n.), *Gândul Vremii* (m.), *Pagini Literare*, *Blajul*, *Fântâna Darurilor*, *Viața Basarabiei* (a. n.), *Ramuri*, *Transilvania*, *Viața Ilustrată*, *Revista Vremii*, *Progres și Cultură* (o. m.)

Insemnări: Ancheta Vieții Literare, Editurile bucureștene (a. n.)

Note: In numele generației noi din Ardeal, Un francez, Trecutul românesc al regiunii. (t. v.)

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție, format din următorii membri ai „Ateneului Popular Arădan“: Barbu Pompiliu, Ciuhandu Gh., Constantinescu Al., Găvănescu Eduard, Lupaș Octavian, Olinescu Marcel, Negură Al., Păun Mlhai, Isaia Tolan și Vuia Tiberiu.

HOTARUL apare lunar cu un singur număr dublu pentru lunile Iunie și August abonamentul fiind :

Pentru autorități, Instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale,

pe an --- --- --- --- --- --- 200 lei

pentru particulari --- --- --- 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24 și 28 pagini.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrază și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii.

Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

Pentru tot ceiace privește **redacția** : manuscise, cărți, reviste, etc. a se adresa :
Al Negură, publicist, Arad.

Abonamentele și tot ceiace privește **administrația**, se vor adresa
Al. Constantinescu, profesor, Bul. General Dragalina, Arad.

NOTA ADMINISTRAȚIEI. Rugăm pe domnii abonați să ne trimită costul abonamentul pe adresa : Al. Constantinescu, Arad, Bulevardul General Dragalina, 16.

H O T A R U L

1 Decembrie

A fost înscrisă în ritmul vieții noastre naționale, cu sângele celor opt sute de mii, de dincolo de Carpați, — apoteoză apocaliptică a suferințelor unei nații surore, de dincoace de munți, timp de aproape o mie de ani.

A fost aruncată de zarul hotărâtor al destinelor viitoare, prin glasul unei Adunări, rămase memorabile, acele în cetatea Albei Iulii; ca o ratificare definitivă a primei uniri realizate de-un Mihai Viteazu.

Și-a rămas, pentru totdeauna, ziua desrobirii Ardealului; pentru că așa erau sortite destinele României Mari, cărei hotare de drept, se cereau acele unde sunt azi.

Cu 1 Decembrie 1918 începe istoria României tuturor românilor și din această zi Carpații au devenit șira spinării României Intregite. Dincolo de această zi poporul românesc poate privi numai în noianul luptelor cu o justiție falsificate; și 'n ore de reculegere, la formidabila frământare, menită s'o aducă 'n pragul unei realizări, visate de un nesfârșit pomelnic de martiri, căzuți la posturi de onoare din poalele Carpaților, până dincolo de ținuturile Crișanei și Maramureșului.

Ziua de 1 Decembrie 1918 a redat unui popor perfect unitar, moștenirea lăsată de strămoși, furată cu puterea celui mai tare, pentru a'și orândui pe 'ntinsul ei chemări stricine de sufletul nației băștinașe. Din această zi, Oltul a intrat cu întreaga lui matcă în granițele aceleași țări; poezia lui Octavian Goga, rămânând de aici înainte, doar un accent de doină, a unor vremuri de restriște: ca restul doinelor dintre Nistru și Tisa.

* * *

O recapitulare a evenimentelor ce au scos la lumină ziua de 1 Decembrie, ne apare drept imposibilitate; desfășurarea lor necunoscând cadrele unui program stabilit cu anticipație. Adunarea dela Alba Iulia nu cunoaște impresari, ca fiind strigată, asemeni chemărilor Iancului, la mari încrucișeri de drumuri.

Dacă, totuși oratorii zilei, ca și anunțătorii marelui fapt istoric, au avut un nume, el rămâne numai în funcție de redactarea scurtă și precisă a voinței unui tumult, care se cerea încadrată în vorbe menite să rămână Istoriei. Marea Adunarea dela Alba Iulia nu putea să aibă alt sfârșit și dacă s'ar fi aflat cineva, care s'arunce-o singură vorbă, în neacord cu ecoul sutelor de mii, rămase în afara sălii de adunare; vorba asta i-ar fi fost și condamnarea la moarte!... Acele vorbea numai vocea sângele, purificată timp de o mie de ani, de o rațiune veșnic în acțiune.

Cetatea lui Mihai Viteazu și-a tragerli pe roată a lui Horea și Cloșca, se cerea loc de restaurarea vechilor restuiri și orice infiltrație de gând, dușman simbolului ei, ar fi fost sugrumat fără milă, de nația venită acolo să și strige răspicat voința.

Alba Iulia rămâne un minunat simbol al marelui Unirii, tot așa cum mormântul Eroului Necunoscut din Parcul Carol, rămâne simbol al Izbânzii neamului românesc! Ori simbolul nu se poate încadra în nume de persoane, el aparținând altor sefere, decât cele pământești.

* * *

1 Decembrie 1918, rămâne strigătul unui neam întreg, în clipa înfrățirii mărturisite; înscriindu-se în ritmul veștii noastre naționale, aruncată de zarul hotărâtor al destinelor viitoare; dentru a se proiecta an de an, într-un contur tot mai șters ca eveniment politic; strălucind însă tot mai intens; ca izbândă a justiției divine.

Generații după generații i-au pus temelia în sute și mii de locuri necunoscute nouă; generația trecută și-a jertfit pentru ea, chiar bătaia inimii în cântecul strident al mitralierii, ca noi s'o putem vedea ridicându-se maestrasă sub lumina unei aureole, în cetatea încoronării Regelui întregirii neamului, Ferdinand I ul, primul rege al tuturor românilor.

În această zi, doina trebuie zăvorâtă dincolo de tictacurile inimii, dând drum liber vocelor să cânte Imnul întregirii noastre naționale; întregire în veci pecetluită cu sângele celor opt sute de mii, apoteoză a suferințelor milenare, pe drumurile unei despărțiri nedorite.

Cu 1 Decembrie 1918 se începe adevărata noastră istorie națională și dincolo de ea nu ne este îngăduit să privim, decât cu strângere de inimă; căci acolo istoria a fost scrisă numai de om, firul ei fiind tăiat pentru totdeauna de spada Dumnezeirii, dătătoare de dreptate.

Facem parte din generația chemată să scrie istoria dreptății și drepti se cuvine să fim în faptele noastre, menite să formeze pentru viitorime, pagini de frumoasă carte românească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HOTARUL

Ceață

*Pânzele ceței îmi ceru fin lumină
Albă, mată ca un obraz de fată
Cu visuri albe și tuberculizată.
Cineva aproape de mine suspină!*

*Perdele albe de ceruri s'aniină.
Oare ce se petrecă dincolo? Sus?
Cine ar putea spune ce tainică cină
Premerge jertfirea vre'unui nou Isus?*

*Apele albe, curg întruuna
Cascadă de pânză pe stânci de tăcere
Mormânt pentru aceia în cari bat furtuna
Lințoliu pe suflet ce în tristețe piere.*

*Oh! cețele toamnei târzii...
Funigeii duioaselor melancolii...*

*Mereu și pretutindeni aceiași culoare...
E așa de mult de când n'am văzut soare.*

Marcel Olinescu

Un centenar trist al Românilor Arădani

— Comunicare făcută la Adunarea eparhială din Arad —

Anul 1834 a avut o dublă însemnătate centenară: una pentru Maghiari și alta pentru Români. Cei dintâi se gândeau să-și reamintească, în cadrul unor festivități, evenimentul de acum o sută de ani, când orașul Arad, sporit în senzul aspirațiilor maghiare prin maghiarizarea succesivă a Germanilor mai ales, a fost ridicat la rangul de „oraș liber regesc”, unguresc bineînțeles, și cu îndatoriri de a promova de aici încolo și mai fățiș maghiarizarea și interesele catolice. Așa suna punctul 7 din respectiva diplomă împărătească.

În același an — prea interesant lucru — s'a pornit, în orașul și în județul Aradului, o străpașnică prigoană de catolicizarea Românilor.

Momentu acesta nu putea fi trecut cu vederea. De aceea, în adunarea eparhială dela 8 Mai a. c. am făcut comunicarea istorică ce urmează.

Revenim pentru câteva momente la nota comemorativă-istorică, în care s'a deschis această Adunare eparhială.*

Tocmai se împlineste un veac decând, în viața eparhiei Aradului, s'a petrecut o seamă de evenimente dureroase, ale căror consecințe au mai rămas în parte.

Acum un veac, asupra eparhiei Aradului s'a deslănțuit o furioasă propagandă, ce voia să desrădăcineze aici Ortodoxia, prin mirajul unor amăgiri cu caracter naționalist și cu mincinoase făgăduinți materiale, cari prindeau, sub regimul ierarhiei sârbești, în sufletele obidite ale iobagilor noștri.

Scaunul episcopesc al Aaradului, atunci pentru a doua oară era în sedisvacanță, după moartea episcopului Nestor Ioanovici. Aceasta nouă sedisvacanță, ce a durat 5 ani de nesiguranță și ispită, era predestinată să aducă politicii de stat și uneltelor sale dela Oradea, catolicizarea pe deantregul a Episcopiei Aradului. Acesta era dorul mare al episcopului Samuil Vulcan și al Împăratului Francisc I, cari erau înțeleși, în acest sens, încă din anul 1815.

Așa s'a pornit, în anul de groază 1834, propaganda catolicizantă, cu toate armele întunecului: amăgiri mincinoase din partea misionarilor dela Oradea, cari cutreerău satele noastre dearândul și toate silnicile din partea organelor politice administrative ale județului.

Nouăsprezece sate din județ au căzut atunci pradă acestor uneltiri, trecând la

uniții, cari, ei înșiși, își fluturau amăgiri-le naționaliste românești de sub pulpana mitropolitului ungar dela Strigoniu, sub a căruia jurisdicție canonică se aflau pe atunci toți uniții din Ungaria. Iar bieților noștri credincioși, amăgiți în așteptările lor de ușurarea sortii iobăgești, nu le mai rămânea decât ca, cu obidă în suflet și cu lacrimi în ochi, să încerce de a se smulge din brațele polipului maghiaro-catolic. Și nu o putea face. De aceea, alături de străduințele celor ce purtau provizor cărma eparhiei, în frunte cu episcopul român Maxim Manuilovici al Timișorii, administrator eparhial la Arad, și ajutat de puternicul sprijin al bătrânului și experientului mitropolit Ștefan Stratimirovici dela Carlovit, — poporul din satele noastre oropsite a desfășurat o rezistență vrednică pentru revenirea la credința ortodoxă. Așa se pune început acelei **mișcări populare în masă**, căreia îi se dădea expresiune prin șirul lung de petiții ale satelor noastre către Împăratul, pentru a le îngădui revenirea la Ortodoxie, — lucru ce întârzia de a se încuviința.

Și atunci, prin stăruința masselor populare pentru credința lor dreaptă; prin neconțințele remonstrații și drumuri ale mitropolitului pe la curtea imperială din Viena, s'a ridicat o puternică stavilă în calea acelei nelegiuite propagande. În chipul acesta, poporul maltratată duhovnicește și fizicește — căci n'au lipsi nici lovirile cu bătăi și cu temniță! — li-s'a redat nădejdea biruinței, din clipa în care bătrânul mitropolit reușia să-l înfrângă pe samovolnicul episcop uniet chiar la curtea din Viena, și să pregătească acolo lucrurile pentru numirea, în primăvara anului următor, a noului episcop dela Arad în persoana lui Gherasim Raț, și să pună la cale anchete, din ordin împărătesc, anchete zadărnice însă de administrația comitatului.

Acesta era cursul lucrurilor acum o sută de ani.

În aureola de luptători și suferitori atunci pentru Ortodoxie ne apar multe figuri din cler și din popor, care ar merita o mențiune mai deaproape. Dar nu e aici nici locul nici timpul să o fac. Totuși, foarte sumar trebuie să amintim cu pietate și recunoștință despre osârdnicii luptători: protopopul Grigorie Lucacic al Ineului, cari protopopul Grigorie Lucacic al Ineului cari au suferit insulte dela domnii de pământ ai locului și anume dela Salbeck Iacob din Petriș, dela argații dominiali din Șebiş ai contelui Königsegg și dela domnul de pă-

* E vorba de comemorarea alor 25 ani dela moartea marelui Român, care a fost Dr. Alexandru Mocsonyi.

mânt Török István din Dezna. Acest din urmă s'a încumetat să-l ieie la goană și pe episcopul Maxim Manuilovici, când se dusesese să-și mângâie credincioșii dela Dezna.

Alături de neînfricată rezistență a Gălșenilor ortodocși, în cari sufletul îl țineau protopopul Gheorghe Chirilovici, preotul Ioan Alicoci și ceata de țărani nobili înstăriți de acolo, avem de a semna rezistența Târnovenilor, în frunte cu mai mulți nobili țărani, dintre cari Raț On, subpranumit „Căpitanul”. Probabil era din aceeași spiță nobilitară de Teiuș, la fel cu episcopul Raț. Șirienii se încadrează și ei în aceasta împotriviție și pun pe frică și pe fugă pe autorități, prin reglementarea pe loc a ațățătorilor catolicizanti. Dar rezistența ortodoxă venea, tare și încrezătoare, și din obișnuitele sate mărunte, din toate părțile județului, mai ales însă din valea Dêznei: dela Susani și Nădălbești, dela Chertiș, Neagra și Slatina, și din toate celelalte sate de până la Berindia. Din aceste sătulețe mărunte a pornit o întreagă serie de jalbe către împăratul, pentru a le da libertatea conștiinței, care a rămas, însă, să și-o reia satele înseși în anii revoluției din 48.

În aceste zile ale sesiunii eparhiale se împlinesc — chiar azi în 8 Mai — exact o sută de ani, decând întreg soborul nelégiuitorilor vânători de suflete s'a întrunit, la un praznic sui generis, în Gașa, în frunte cu episcopul Samuil Vulcan și cu misionarii săi. A fost de față atunci și întreaga administrație politică a județului, pentru a încununa silniciile lor dela Gașa, luând dela ortodocși biserica și școala și toată averea acestora. În aceeași zi, după un mare ospăț, episcopul Vulcan a plecat — cum ne spune un cronicar minorit din Arad, — în „vizitație canonică” în județ, unde însă nu avea credincioși, ci d'abia atunci îi nășteau misionarii dela Oradea și-l „făcea” administrația politică...

A fost un vis urât acesta și un duros episod în viața de acum un veac a eparhiei Aradului, după care sub noul episcop Gherasim Raț, dela 1835 încoaci, a început din nou să se însenineze orizontul Ortodoxiei și să înmugurească cultura românească, pe fondul ei sufletească de baștină, ortodox, cu conlucrarea profesorilor noștri dela Arad, între ei în primul loc profesorul Alexandru Gavra.

Mi s'a părut a fi o obligație de conștiință pentru mine, care am cercetat*) amănunțit aceste întâmplări, să fac aceasta pomenire scurtă despre cele petrecute acum o sută de ani.

Chiar și numai asemenea comemorări, scurte, își au rostul lor edificator. Ele, pen-

*) Lucrarea o am gata de tipar. Iar cheltuielile de tipar?...

tru cei ce le fac, egalează cu împlinirea unei obligații de conștiință către înaintași, deci sunt un act frumos sub raportul moral.

Ele pot să însemne și un act de grațitudine, care, împlinit, edifică și pe alții.

Dacă din prilejul acestor câteva cuvinte de fugitivă pomenire, s'ar putea face și ceva mai mult, ar fi, desigur, și mai bine.*)

Totuși, pentru acum, ne rămâne să fixăm o mare nedreptate ce ni-s'a făcut prin răpire de suflete.

Dacă, deci, avem revendicări sufletești de restabilirea întregității turmei acestei eparhii, aceasta este o problemă, ce nu trebuie neglijată.

Dar în aceeași vreme, s'o știm și aceea, că Maghiaro-catolicismul habsburgic, care ne-a asaltat veacuri dearândul din punct de vedere religios, astăzi e pepinieră a revizionismului și unul din factorii disolvanti și în viața politică și de stat a neamului nostru.

Și, prin urmare, avem datoria: să deschidem ochii în fața acestei primejdii și să ne apărăm de ea.

*) Cineva din Adunarea eparhială propusese, ca această comunicare istorică să se încorporeze în anexele Desbaterilor Adunării eparhiale, ceea ce din nu știu ce motiv s'a omas. Dau, deci, publicității aceea comunicare, pe calea coloanelor revistei *Hotarul*, care și de altfel urmărește și scopul de a publica note din trecutul românesc al locului. G. C.

Gh. Ciuhandu.

„PAX HUNGARICA”

Deodată cu propaganda pentru revizuirea tratatelor de pace, vecinii nostri de peste Tisa încearcă să convingă lumea, că sunt dispuși să procedeze și la revizuirea conștiinței lor naționale. Ne este dat să asistăm astfel la unul din cele mai dramatice fenomene sociale, când o națiune, care a făcut atâta caz din împlinirea unui mileniu de existență europeană, se vede nevoită să constate că întreg trecutul ei de până aci a fost un non-sens și că abia acum se deschid pentru ei orizonturile unei „civilizații proprii”. In ce ne privește, mărturisim că nu prea vedem posibilitățile de realizare, pe pusta ungurească, a acestei noi spețe de civilizație. Totuși, dat fiind că aspectele ei viitoare ne sunt înfățișate în culori foarte atractive, ne vom permite să supunem unei succinte analize cea mai recentă formulă ideologică, lansată pe piața internațională de oficinile propagandei revizioniste. Este vorba anume de studiul dlui Ladislau Ottlik, intitulat „Pax Hungarica” și publicat în numărul din Noembrie a. c. al revistei „Nouvelle Revue de Hongrie”.

„Pax Hungarica” nu ar fi altceva — după dl Ladislau Ottlik — decât însăși civilizația care a făcut să predomine în decursul veacurilor la toate popoarele, care au locuit în bazinul dunărean, ideea de libertate, în cel mai occidental înțeles al cuvântului. Caracteristicile acestei civilizații, profund maghiare, sunt două: primatul teritoriului și „una eademque libertas”, iar corolarul: Primatul teritoriului pretinde, ca bazinul Carpaților, cu toate bogățiile sale naturale, să constituie o moștenire comună asupra căreia să dețină drepturi egale toate națiunile din vechea împărăție, iar ideea de libertate în sens maghiar este singura care oferă garanții pentru dezvoltarea propice a tuturor acestor națiuni, fără a provoca dominațiunea unilaterală și absolută a vreunei națiuni asupra alteia.

Evident, dl Ladislau Ottlik nu aduce nici un argument pentru a demonstra, că națiunea maghiară a respectat libertatea națiunilor conlocuitoare din bazinul dunărean, ba din contră constată, cu mult regret, că istoria Ungariei continuă să cultive „legendele eroice” ale Ungurilor, prezentându-i pe aceștia ca niște războinici temuți, deci însăși expedițiunea lui Arpad nu a fost sângeroasă și triumfală, pentru că la venirea lor în Panonia nici nu au avut cu cine să se războiască, fiind această regiune în cea mai mare parte nelocuită. Dacă totuși dl Ladislau Ottlik convine să recunoască intoleranța ce s'a manifestat uneori din partea clasei burgheze a maghiarimii, dsa. atribuie această intoleranță nemaghiarilor, din motivul că întreaga clasă

burgheză maghiară este constituită din elemente asimilate. „Intoleranța asimilațiilor — scrie dl Ladislau Ottlik — este dealtfel cel mai eclatant document despre forța cuceritoare, care se ascunde în ideea civilizațiunii maghiare”. Noi credem că, judecând lucrurile prin prisma istoriei, dl L. Ottlik nu are dreptate. Faptul că în cadrele națiunii maghiare au ajuns la situațiuni înalte atâția „asimilați” denotă mai mult o slăbiciune congenitală a acestei națiuni, decât o „forță cuceritoare”. In sprijinul nostru pledează împrejurarea, că Ungurii nu au dat civilizației nici un reprezentant autentic al rasei lor. Cât de săracă este națiunea maghiară în această privință, rezultă din chiar cuprinsul revistei conduse de dl. Ladislau Ottlik. Numărul din Octombrie a. c. al revistei „Nouvelle Revue de Hongrie” prezenta lumii pe Nicolae Oláh și pe cei doi Huniadești ca reprezentanți ai națiunii maghiare, când în realitate ei aparțin națiunii române. Dar dl Ladislau Ottlik nu are dreptate nici atunci când afirmă, că în Ungaria „asimilații” erau intoleranți. Ca să rămânem la exemplul de mai sus, vom arăta că Ungurii înșiși consideră ca cel mai tolerant și mai drept rege pe un Huniade, pe Matia. Zadarnic încearcă deasemenea dl. L. Ottlik să arunce vina intoleranței îndeosebi asupra Habsburgilor. Pentru noi ideea de libertate ungurească s'a dovedit a fi mai aspră chiar decât ideea de servitudine austriacă. Și una și alta au provocat aceeași opresiune seculară, și a le reînvia înseamnă a ne reîntoarce îndărăt cu o mie de ani.

Dl Ladislau Ottlik și tânăra generația maghiară, care pare a fi deja convertită la formula „Pax Hungarica”, au perfectă latitudine să recunoască din istoria națiunii lor numai ceea ce le convine. Niciodată nu vor putea însă Ungurii să demonstreze, că „Pax Hungarica” este singura formulă salvatoare pentru națiunile din bazinul dunărean. Dealtfel „Pax Hungarica” ne duce gândul la o altă formulă înrădăcinată în mintea vecinilor nostri. Ea sună astfel: „Extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita”. Socotim că această ultimă formulă, pe care dl Ladislau Ottlik o respinge, cu multă hotărîre, corespunde cu mult mai bine pentru a determina rosturile așazisei „civilizații maghiare”, la care face dsa referire și a cărei noutate noi nu o putem semnala.

„Pax Hungarica” rămâne deci un simplu anacronism, în dosul căruia se ascunde pofta hrăpăreață a asupritorului de eri, doritor de slugi și de averi.

Topografia și onomastica

Comuna Bănești, — așezare ungurească ?

De prof. Traian Mađer

I. Comuna Bănești este situată la Nord de Hălmagiu, în continuarea acestui orașel pe valea ce coboară din m. Dolea. Casele îi sunt împrăștiate pe amândoi țărmurii apei, urcând și pe coaste. În dreapta ajung chiar până pe fruntea dealului.

Crângurile (părțile de sat) poartă numele familiilor: Bănicești, Onalești, etc., cu excepția crângului numit Prosia, locuit de familia Groza.

Părțile de hotar (conform Cărții Funduare, dela 1867) se numesc: Bondiescu, Poiana de Sus, Poiana de Jos, Pătroiști, la Scaune (locul unde se aduna bătrânii la sfat?), La Loză, Dâmbuț.

Alte nume topice: Presaca (pădure), Bucuru (vârf de deal cu pădure), Slatina. (culme de deal), Vârv Lencii, Vârv Vii (aci a avut oarecând domeniul Bethlen vii 1), Stoguri (pădure), Pravăț (arător), Tosceasca (arător), Curatura, Lazu Bodii, Părău Ienușii, Părău Gocii, Streinoasa, Părău lui Sevestian. (Se zice că aici au omorât Ungurii pe un Sevestian la 1848 2).

Familii de baștină sunt: Baniciu, Marian, Oana, Paicuț, Pârva-Perva (Istoc 3) Perva 4) a fost cnezul Hălmagiului pe la 1752), Patroiu, Groza, Toșea Bondea, Sima, Gâș, Popoviciu, Tudor.

Suprafața totală a comunei este de 548 ha și, conform recensământului din 1930, constă din 123 case cu 567 locuitori, cu toții Români de confesiunea greco-orientală.

II. Comuna Bănești apare întâia oară în

1) Dr. Somogyi, Arad vm. községeinek leirása, Arad, 1913, pag. 242.

2) Informator, Adrian Popovici, înv. Bănești, Fișa Nr. 13.

3) Silviu Dragomir, Istoria desrobirii religioase a Rom. din Ardeal, Sibiu, 1920, pag. 112, Anexa 71. scrisoare adresată la 26 Sept. 1752 episcopului din Arad, Români din Hălmagiu se plâng împotriva încercării de a-i face uniți cu puterea. În enărare se spune cum a interogată un funcționar domeniul pe Cnezul Istoc („den Knezem Istok”).

4) Dintr'o însemnare făcută de protopopul Ioan Groza la 10 Maiu 1866 pe filele unei Evanghelii aflăm că biserica actuală ortodoxă a fost zidită la 1748 pe cheltuiala lui „Istoc Perva” și Andreiu Iacobovici. Informator, Ștefan Bogdan, protopopul actual al Hălmagiului, Fișa No. 35.

5) În Hălmagiu, ori nu mai există onomasticul Perva, sau Pârvă; în schimb în Bănești avem și crângul Pârvești, indicat și pe vechile hărți militare.

documente, aparținătoare domeniului cetății Șiriei și este ortografică **Banyafalwa 1)** la anul 1441, adică în traducere ungurească. Meruțiu o identifică tot la 1441 cu **Bakanyfalwa 2)** La 1445 o găsim între comunele celor șapte districte românești dependente de cetatea Șiriei, scrisă **Felsewbanyafalwa 3)**; Csánki este de părerea că **Kisbanya 4)** amintită la 1451 împreună cu Hălmagiul în voievodatul lui Moga 5) ar fi Bănești de azi. Asemenea și Márki susține că **Bánya-falva**, și **Kisbánya**, este aceeași localitate, care apare cu numele românesc de **Bányesd 6)** la 1510, când împreună cu domeniul Șiriei trece în posesiunea marchizului George **Hohenzollern de Brandenburg 7)** La 1061 **Banyakfalwa 8)** figurează în domeniul feudal ca lui **Szalontai Toldy István 9)** care la acest an primise dela principele Sighismund cetatea Ineului cu orașele, satele și pustele aparținătoare. Dela 1764-10) și până la ștergerea iobăgiei B. a parținut domeniului din Hălmagiu al conților **Bethlen 11)**

La anul 1754 **Panyest 1)** împreună cu alte cinci comune din jur constituia chinziatul montan; — „kinezia montană” 2) — al Hălmagiului. Probabil în baza acestei tradiții de centru cnezial, B. devine mai târziu și a rămas până în prezent sediul unei circumscripții notariale. 3)

1) Dr. Csánki Dezső, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, vol. I, pag. 726. Budapest, 1890.

2) V. Neruțiu, Județele din Ardeal etc., Cluj, 1929, pag. 164.

3) Diploma DXCVI, Colecția Hurmuzaki, vol. I, partea II, pag. 717—721.

4) Csánki I, o. c. p. 726. 5) Dl. 30188, Arhiva de stat din München, Ungarische Dokumente. După: Márki, Aradvármegye története, vol. I pag. 501, Arad, 1892. 6) Márki I, o. c., pag. 223. 7) Idem, pag. 309—313. 8) Márki, II, 158. 9) Idem, pag. 223. 10) Dr. Somogyi, o. c. p. 242. 11) Márki, II, o. c. p. 662.

1) Protocollum visitationis seu investigationis Halmagiensis in negotio unionis, datat în H. la 25 Maiu 1754. Arhiva mitr. din Carloviț No. 119 din 1754. După Dragomir, o. c. pag. 123—129, Anexa 79. 2) Se spune în citatul protocol cum s'au prezentat satele la investigare să declare că vreau ori nu să fie uniți cu Biserica Romei. „15-to Maji continuatur opus. paco-rumque ex kinezia montana Panyest, Kresztesty, Brusztur Luncsoara, Vazdocho et Sirb”. Aceste 6 comune formau deci chinziatul montan. 3) Notariatul Bănești constă azi din comunale: Bănești Cristești, Brusturi, Bodești, Mermești, Leasa și Leștioara.

Mai nou, în 1908, numele acestei comune a fost maghiarizat, impunându-i-se numirea oficială de **Zarándbánya**.

III. Referindu-se la denumirile unguerești de **Bánya-falva**, **Felső-bányafalva**, **Kisbánya** dela 1441, 1445, 1451 și la cea românească de **Bányesd** dela 1510, **Márki** — monografistul jud. Arad — nu uită să tragă concluzia că **Bănești** ar fi de origine o așezare unguerească, romanizată abia în a doua jumătate a sec. XV. 1) Ca să poată crea legătura cu unguerescul **bánya**, adaugă imediat că în comuna învecinată **Vájdogi** există urme de mine exploatare și pe vremea romanilor. Presupunând buna credință a istoricului ungar, acesta greșește, necunoscând detaliile geografice, și neputându-se servi de izvoarele cele mai sigure ce ni le oferă studiul filologiei române.

Pro primo. Este adevărat că amintitele comune se învecinează pe hartă și în plan aierian. Pe teren, ele sunt despărțite însă prin o catenă de dealuri împădurite până în prezent. Astfel, minele din **Vájdogi** depe valea ce coboară din m. Rotundu, nu puteau să influențeze numirea unei așezări din cealaltă vale coborâtoare din m. Dolea.

Pro secundo. În **Bănești** nu sunt mine. Și, chiar dacă am presupune că înainte cu sute de ani ar fi fost și aici exploatare miniere, unguerescul **bánya** a dat ardelenismul **baie**. Ungurii zic **bánya**, noi zicem **baie**... de aur, de aramă, etc. Așa avem în regiunile învecinate: **Baia de Criș** și **Băița** din jud. Hunedoara, o altă **Băiță** în jud. Bihor, **Baia de Arieș** în jud. Turda. Prin urmare, dacă denumirea satului **Bănești** ar fi avut ceva comun cu unguerescul **bánya**, am fi avut în românește: **Baia**, **Băița**, **Băișoara**, ori localizând-o: **B. de Hălmațiu**, **B. Dolii**, etc. Din componența denumirilor unguerești ne interesează numai rădăcina **bánya**, căci **falva** (sat) se adaugă localității numai spre a-i indica caracterul de sat în opoziție de **oras**, care în limba maghiară se numește **város**. Asemenea nu prezintă importanță nici atribuțiile de **felső** ce înseamnă **de sus-superior** și **kis** ce înseamnă **mic**.

Pro tertio. Că, alta este etimologia cuvântului **bănești** și că nu poate fi vorba de o colonie unguerească romanizată, ne-o dovedește din plin topografia și onomastica lovedește din plin topografia și onomastica loromâno-slave. Numele personale **Toldy**, **Hohenzöllern** de **Brandenburg**, **Bethlen**, cari figurează în acte alături de numele comunelor, atunci când și pe la 1541 exista un voievod român la **Hălmațiu**, ne arată, cum până la această târzie dată dominațiunea regilor ungari era numai nominală feudală

în această regiune, din cele mai vechi timpuri românească.

În 1715 și mai apoi la 1720 s'a întreprins în Ungaria conscripție nominală a populației. A fost un recensământ de natură economică, pe care istoricii și statisticienii unguri l-au utilizat mai târziu, la 1896, pentru comemorarea mileniului, și analizând numele de persoană au construit situația demografică a Ungariei la acea epocă. 1) În cele 33 comune din jurul **Hălmațului** au fost găsite exclusiv familii cu nume românești. Excepție formează **Hălmațiu** cu o familie și **Ionești** cu 3 familii unguerești, despre care va fi vorba cu altă ocazie. Comuna **Bănești** este trecută cu populație curat românească. 2)

Un popor și dacă se asimilează majorității, nu pierde fără urmă. El lasă în complexul ce constituie etnicul regiunii fărâme din ființa sa. Ori, în topografia și onomastica comunei **Bănești**, nici în prezent și nici înainte cu două sute de ani, nu găsim influențe unguerești.

În concluziune. Originea indiscutabilă a topicului **Bănești** se găsește în apelativul **ban** din care s'a format **Banat**, numele vechii instituții româno-slave, și numele personal **Ban**.

Din numele personal **Ban** s'a format adjectivul, devenit nume topic, **Bănescu** în singular și **Bănești** în plural, indicând moșia mai apoi moșiile sau satul lui **Ban**, așa cum se zice și azi: **Mogeașca**, pământul lui **Moga** în **Bodești**; **Pătruțeasca**, **Leuceasca**, — în **Lazuri**, etc.

Dela **Ban** avem în **Bănești** **Banici**, fiul lui **Ban**, care a devenit nume de familie, mai apoi nume de crâng **Banicești**; în comuna **Hălmațel** familia **Banciu** și crângul **Bănecști**; în **Tărmure** **Banciu**, parte de hotar.

Numirile așezărilor **Bănești**, **Cristești**, **Bodești**, învecinate, prezintă o formațiune analogă, ele ne arată moșiile lui **Ban**, **Cristea**, **Bodea**, întemeietorii acestor sate.

Prin urmare, nu se poate vorbi de romanizarea unui nume de comună unguerească, ci canceliștii unguri au corupt străvechiul **Bănești**, ortografiind pe **ban** din **Baniești** **bánya**, mai adaugându-i uzualul **falva**, creând astfel hibridul **Bányafalva**, de care însă localnicii nu s'au folosit niciodată. Prezumul n'a putut cătuși de puțin să intre în uzul limbii vorbite **Zarándbánya**; numirea oficială dela 1908 și până la Unire.

1) Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio Korában, 1720—21. Magyar Statisztikai Közlemények, új folyam, XII. kötet, Budapest, 1896.

2) Opul citat, nainte, pag. 174 și pag. 176.

Soarta fetii lui Ticău

Domnișoara Aspasia Ticău e singură la părinți și d-aia domnul Ticău, funcționar la primărie, a făcut tot ce-a putut să-și dea fata la școli înalte, „c'ășa să cuvine, domle, părinții să-și scoată paraua de unde n'o au, ca să fie mulțumiți copiii lor, când au mai ales unu!”, spunea el tuturor când venea vorba despre fata lui. Și fiindcă, vorba lui, așa se cuvine, la etatea de 16 ani Aspasia era absolventa școlii profesionale din orașul de naștere. Vecinii au văzut-o ani în șir, cum trecea cuminte, în fiecare dimineață, spre școală; cei mai mulți măsurându-și timpul după trecerea fetii lui Ticău.

„Na, că ne-apucă ziua mare fără nici o ispravă!... Ii trecut de opt, că fata lui Ticău trecu mai adineaurea!”, sau:

„Pune masa, Măndico, că trebui să fi trecut de douspci, că fata lu Ticău a trecut cam de multisor dila școală!”

Aspasia a terminat de doi ani școala și trecerea ei pe stradă, din mahala spre centru, dădea acelorași vecini alt prilej de vorbă:

— „Că par'că nu-i a lui, tață Savetă!... Prea-i naltă și plinuță, și nici la păr nu-i seamănă!”

— „Nu-i, fă Tingo, nu-i a lui! A'nceput-o Marghillița, când era țitoarea unuia în ai București, de spunea că s-a dus la mătușisa... da tu nu știi povestea ei!... Blegu de Tache a luat-o cu ea gata, că l'a'nfășurat Chivulesile la ochi, tot cu ni ni niuri, că și Marghillița 'n tineretă n-a fost slută!”

Aspasia se știa frumoasă și în serile de vară, când cânta muzica militară în grădina publică, își îmbrăca rând pe rând cele două rochi de bal și o parte din prietene văzând-o intrând pe poarta grădinii, numai ce le auzai: „Aia trebuie să fie Aspasia, că numai ea are rochie mouve cu volane negre!”, sau „Uite și pe Aspasia... o cunosc după rochia roz cu gulerașul și manșetele bleujandarm!”

Aspasia intra în cârdul prietenelor, plimbându-se prin praful aleelor, spropite de trei ori pe săptămână, până ce muzica militară cânta marșul întotdeauna același. „La revedere, copilă dragă!”

În poarta grădinii roiul fetelor se 'nvolebura zgomotos, tipându-și pe toate tonurile: „Noapte bună!...” „Somn usor!...” „Vise plăcute!...” „Te-aștept mâine, Marieto!...”

În sezonul balurilor, deși primea invitații pentru mai toate, se ducea numai la trei: al „funcționarilor comerciali”; al „studentilor” — printre cari avea un văr în comitetul aranjator — și al „subofițerilor reangajați”.

Pentru cel din urmă se pregătesc din vreme, cunoscând ziua aranjării dela chiar președintele „Cercului reangajaților”, d. Fănel Iosefescu, plutonier major la Cercul de Recrutare. Se cunoașteau din anul, în care Aspasia termina ultima clasă a școlii profesionale. El se ducea spre cazarmă și fata venea dela școală. Ea și-a scăpat jos batista și Fănel Iosefescu s-a grăbit să i-o ridice. A dus-o la nas și nesimțind nici un miros, s-a grăbit să scoată o sticlută din buzunarul vestonului, stropind batista cu câteva picături. Aspasia s-a uitat în toate părțile și nevăzând nimeni, și-a plecat ochii.

— „Decând am așteptat prilejul să vă pot servi cu ceva!... Poftim!”, și când i-a înapoiat batista, i-a strâns ușor degetul mic.

— „Mersi, domnule!”, și fata a plecat grăbită spre casă.

Fănel Iosefescu nu s-a mai dus la cazarmă și urmărindu-o dela distanță, îi făcea semne discrete, oridecâte ori fata întorcea capul. Altădată întâlnind-o nu departe de casă, i-a dat o carte: „Când o veți ceti, să vă gândiți și la mine!”

— „Mersi!”

După ce a terminat școala, și-a permis s-o conducă dela biserică acasă, și de atunci vine mai în fiecare seară, stând câte două ceasuri; timp în care coana Marghiolița, mama Aspasiei, se trudea zadarnic să priceapă ceva din conversația fetii cu Fănel, dumneaiei niștiind carte. Domnul Ticău se întâmpla să fie rare ori acasă, între orele de vizită, fiind dus în oraș, când la conu Costică, când la conu Mitică, să-i facă rost de cele douăzeci mii lei, dota în bani de care avea nevoie Fănel. Când se întorcea târziu își vedea casa de departe, străjuită la porți de cei trei salcâmi, retunjiți și curățați de el în fiecare primăvară. În timp ce fata dormea cu mâna stângă sub cap și cu dreapta pe inimă, coana Marghiolița rămânea pe-un scaun, moțâind între leandrii din dreptul ușii.

— „Ce făcuși!?”

— „Mi-a spus c-o să-i dea Elias!”

— „Când?”

— „După ce vinde grâu”.

— „Da pricopsitu ălălant ce-a zis?”

— „N-am dat di el, că ci-căl chemase un ministru la telefon!”

— „Ministru ai!”, și coana Marghiolița și-a descărcat amarul sufletului, în vorbele pe cari le crezu mai potrivite, la adresa omului de stat.

— „Ho!... ajunge cu-atâtea fliorcăituri!...”

— „Păi da, ce-ț pasă ție... că nu ești în stare de nimic!...”, și-a continuat să bombo-nească ceva nedeslușit.

D. Țicău scăpă un oftat prelung: „Ce face fata?”

— „S'a culcat, mititica!... Boerii de azi!... jigodii, mă, lepădături!... Unde-i al di Jugureanu, sau Chircu ăl bătrân, că ăsta di azi, îi ca oricari altu!”, și coana Marghiolița a intrat în casă, desfăcându-și baerile rochii.

D. Țicău rămâne încă afară. Trece pe lângă cotețul de păsări, vorbește ceva Goldei, căteaua boxă păzitoarea curții, eurăță leandrii de câteva frunze, și se uită ca nici odată la lună. E de-o albeață neobișnuită și rotundă ca bolta altarului bisericii din Sgârceți, unde rămânea ceasuri întregi, în copilăria, ori de câte ori, coana Saffa preoteasa îl căuta să-i ceară socoteală de-o nouă năzbâtie.

Luna își continuă patinajul neauzit pe bolta sclipitoare, și d. Țicău cască și se n-tinde, ridicându-și mâinele în marea de n-tu-neric.

— „Tăticule, m-am visat azi noapte, că vorbeam cu regina!.. Oare ce-o fi nsemnând?”

— „Dacă nu'ți dai tu cu presupu, că de ești învățată, de unde vrei să știu io?!”

Coana Marghiolița, rămasă cu mâna peste gură, avu și dumneaiei un gând, dar socoti mai bine să'l tacă... „Doamne, ce bine-ar fi!... Nu ne-am mai ruga de boeri, arză-i pustia de golani!... De, mare-i puterea lu Dumnezeu!”, și mama zâmbi în visu-i.

Aspasia îi culese zâmbetul și vru să i'l miroasă.

— „Te-oi fi gândit și matale, mamitiică, tot la ce mă gândeam și eu!” Coana Marghiolița tresări, uitându-și zâmbetul pe față. „Haide, spune drept, nu'ți trecu prin cap loteria?”

— „Ba, da mâncate-ar mama, gură dulce!... Ah!... cum de le mai pricepi tu toate!”, și mama sărută obrajii fetii, spălați proaspăt cu săpun „Flora”.

Fănel Iosefescu a venit în seara aia, ca de obicei, întinzând Aspasiiei o carte, „Cum iubeste-o fată”.

— „Am cumpărat-o espre, pentru tine!”

— „Nu mai spune!... Am citit o parte din ea la Marioara Gâju. Ea a citit-o toată și mi-a spus că-i admirabilă!... Mersi, Fănel!... să știi c-am să dorm cu ea la căpătâi!”

La ora 11 Fănel și-a luat sabia.

— „Mai stai, domle Iosefescu, că-i di vreme!... Măine tot îi Duminică; n-ai nici mneata cazarmă, nici io birău!... Aspasiie tată, ia mai fă-ne cu câte-o cafeluță”.

Musafirul a lăsat sabia la locul ei și a pipăit instinctiv galoanele de pe umeri.

— „Dacă vă face plăcere, mai stau, domnule Țicău!”

De lângă soba de cărămidă, vopsită cu

verde, se auzi tușitul coanei Marghioliții, și plutonierul avu impresia e-a auzit o comandă.

— „Tocma să culegea viile, ca acumă, când am luat de nevastă pă Marghioala mea. Giaba zic unii că înșurătoarea e-așa și pă dincolo; da io zic că-i taman potrivită pentru adunarea anului după drumuri!... Dumneata ce zici, domnule Iosefescu?”

— „Este o chestie de apreciere toată a-facerea, domnule Țicău!... Unii o vede albă, alții neagră, da la urma urmii, nu-i alceva decât soarta omului!”

— „Că bine zici... soarta omului!”, oftă din adânc coana Marghiolița.

— „O fi, nu zic ba!... da vezi dumneata, domnule Fănel, că de multe ori, chiar omu își croește soarta!... Mă gândesc la mini, când am luat-o pă Marghioala... eh, câte nu mi să spunea atunci!... Ba că-i săracă, ba că nu prea știe carte, ba că nu-i de cine știe ce familie, ba câte toate!... Da vezi mneata, io tot am luat-o că mi-ă plăcut să-m croesc singur soarta, că slavă Domnului, rău n-am dus-o și nici azi nu mă poci plângé!”

— „Nu zău!... se-auzi iar oftatul.

— „Ei, da azi s-a schimbat treburile!..

Omu nu să mai uită la ce-ai fost și la câte-ai făcut ca să croești copiilor o soartă mai bună!... De dumneata nu mi rușine, că de, nu ne cunoaștem de eri!... Vreau să zic de Aspasia... da nu m-i rușine s-o spui ca-m dat-o la școli înalte, c-ași putea zice că ne-am de neamu ei n-a trecut p'în atâta cartel... Ei, și la ce folos c-am cheltuit cu ea de m-am spetit, că nimeni nu vrea să știe cine-i, că ci-că n-are destulă zestre în numeral!... N-are, e-o vorbă numa, că de avut are iaca tot ce să vede: casă, curte să mai tot faci alti case, mobilă nouă nouă, că doar nici un an n-are decăd am luat-o dela Orștein... da, vorba e că numa bani nu-i poci da de-ocamdată!”

— „Numa de-ocamdată!” se tângui și mai mult oftatul de lângă sobă, „că dacă vinde al di coșu Costică grâu, ne dă ai douzeci de mii de franci, pă care ni-i tot făgădueste!”

— „Nu mai vorbi și tu prostii, că ni tot făgădueste!... Ni-i dă că doar n-i dator, cu toată boeria lui!... Pentru cinci nu mai vorbesc io cu al di Gâju, decât pentru el, că dacă nu eram io, să-l bag în spital p-ăsta, cădea la alegeri și nu mai era ce-i azi!”

Aspasia a intrat, aducând cafeluțile, și cum a uitat să aducă și apa, a zâmbit cu ochii în ochii lui Fănel, ieșind iarăși.

— „Desigur, c-aveți dreptate, domnule Țicău... oamenii de azi nu prețesc ce-a făcut omu, ca s-ajungă așa cum ați spus dum-neavostă!”

— „Da, matale ce-ai di gând să faci, maică, că de ți-o fi timpu!”, îndrăzni coana Marghiolița, lăsându-și alătura lucrul de mână.

— „Este o chestie de gândire, conită, da trebuie să mă gândesc la una din două!”, și plutonierul și-a pipăit de data asta galoanele, mângâindu-le par'că.

Apa a fost adusă și domnul Țicău gustând din cafea, și-a răsucit mândru mustața: „Că bun-o mai făcuși, fata tatii!”

— „A!... domnișoara Aspasia face cafelele cele mai bune!”, și acestui compliment fata a răspuns domnului Fănel c-un zâmbet trist.

S-a uitat la ceas în dreptul porții și văzând că-i unu după miezul nopții, s-a răzgândit. „Vorba lu Țicău, tot fi Duminică mâine, m-oi culca și io mai târziu!”. A luat-o pe străzi cunoscute și fără să știe cum, s-a trezit în fața gării. Tocmai pleca un tren spre București. Se grăbi să-l vadă și când era pe peron, se-auzi strigat.

— „Da'ncotro, domle plutonieri!?”

— „Nicăieri, Vintilă!... Ia venii așa la gară!” Era Vintilă, factorul mahalalei în care locuia domnul Țicău.

— „Credeam că mergeți undeva și nu v-ar fi stricat o veste bună, la drum!”

— „Ce veste, frate Vintilă!?”

— „Dusei acuma o telegramă la domnu Țicău!... A câștigat un milion la lotărie!”

— „Nu mai spune!”, și Fănel se scotoci p'în buzunare și dădu o monedă de-un pol, „fratelui Vintilă”. — „Mersi, Vintilică, mersi flăcăule!”, și-o porni cu pași de defilare spre casa din strada Crângul Meului. „Asta-i soarta omului domnule!... Auzi dumneata, un milion!... Așa însurătoare mai zic și io!...”

Văzu casa de departe. Ardeau lămpile peste tot și i se păru luminile unui palat. „Nici nu se putea să se culce!... De-atâta bucurie, cine mai poată să doarmă!” Apropiindu-se, auzi glasul Aspasiei „De-acuma nu te-oi mai vedea, rămâi cu bine!”

Bătu ușor la ușe, dar vocea fetii se ridica în triluri tot mai puternice „Mă voi feri din calea ta, mă voi feri de tine!”

Mai bătu odată și vocea se frânse brusc.

— „Cine-i acolo!?” Era glasul coanii Marghilliții.

— „Eu, conită, Fănel Iosefescu!”

— „Ne-am culcatără, domnule plutonieri!”, a răspuns după un răstimp domnul Țicău, și lămpile s-au stins una după alta. În drum spre poartă, căteaua Golda a venit să-i lingă mâna, și dezmerdând-o ca nici odată, i s-a răsturnat la picioare, gudurându-se cu sughițuri scurte și întretăiate. Când se prăgetea să se culce, i s-a părut c-aude un tușit, asemenea unei comenzi, iar cineva de lângă el se tât trudea să-l convingă: „O fi, nu zic ba!... da vezi dumneata, Fănel, că de multe ori, chiar omu își croște soarta!...” „Aisictir, în mâta și nu mă mai plictisî cu prostii de-astea, că-i treaba

mea ce fel de soartă am să-m croesc!”, răspunse patului, când se trânti în el.

Aspasia Țicău a ajuns madam Predescu, nevasta căpitanului Predescu, dintr'o garnizoană din Oltenia. E măritată de trei ani, e mulțumită, regretând doar că nu poate da naștere unui copil. De câte ori se duce, la Paști și la Crăciun acasă, se pregătește din vreme pentru minciuna pe care trebuie s-o spună; domnul Țicău făgăduindu-le alt milion, dacă-i dau un moștenitor. Din anul câștigului la loterie, domnul Țicău a intrat într'o zodie norocoasă. A cumpărat mai întâi grâul domnului Costică, vânzându-l nu peste mult cu preț îndoi. La o licitație, a cumpărat un rând de case, cărora aducându-le reparații mai de nimic, le-a vândut partidului al cărui fruntaș era, c-un preț de cinci ori mai mare. Cu alte cuvinte, pe ce punea domnul Țicău mâna, punea și Dumnezeu mila!

Din cauza câștigului, toată mahalaua a fost apucată de boala jocului la loterie și când o mamă își vedea fata ofilindu-se nemăritată, o săruta rugându-se: „Ah!... de-ar da și peste noi norocu fetii lu Țicău!”

Căpitanul Predescu, căzut în casa domnului Țicău, în urma unui simplu accident — cu ocazia unor manevre a alunecat scrântindu-și piciorul chiar în dreptul casii din strada Crângul Meului — e taxat un om așezat, dar socrul știe că suferă de-o mare meteahnă: „Eh!... dacă știam, dumnezeu mamii lui, că-i plac așa de rău foitele, nu-i dădeam bunătate de fată!... Da ce să-i faci!... fiecare om cu soarta lui!”

Aspasia Predescu e mulțumită cu noua situație, tânjește însă după ceva nedefinit. Ar vrea o dragoste romantică, cu străngeri de inimă și înfiorări, pe alei singuratice... așa ca'n cărți!

Ce n-ar da să știe, că mai e iubită și de alți bărbați, a căror dragoste s-o bănuiescă numai și cu gândul la ce s-ar putea întâmpla, să plângă într-un ungher ascuns... ca la cinema!

Are pian și când rămâne singură, închiude ferestrele și cântă după o metodă auzită de la o prietină. Nu vrea s-o audă nimeni, urechea îi spune destul de lămurit că nu știe să cânte. Dacă și-ar lua un profesor, simte că s-ar îndrăgosti de el... ca'n cărți!... O profesoară, e femeie ca și ea... „nici nu mă gândesc!... femeile sunt rele și te spun la toată lumea, că nici nu știi să cânti măcar la pian!”

Simte tot mai mult că lumea din jurul ei, îi este streină și-o doare atâtea priviri, aruncate adesea ca lovituri de pumnale.

Își aduce aminte de ceva și răscolește grăbită într-un cufăr. Scoate o carte „am cumpărat-o espre pentru tine!”, îi șoptește

cineva și madam Predescu sărută lung scoarțele cărții cu miros de mucegai.

În odaia vecină, ordonanța venită numai de două zile, o vede și rămâne cu gura căscată! Căpităneasa strânge cartea la sân, o sărută iar și se trânteste pe canapea, așezând cartea sub cap... „o să dorm cu ea la căpătâi!”, dar nu poate dormi. „De ce mi-oi fi adus aminte de cartea asta tocmai azi?!... Ah!... presimțiri, presimțiri, cum nu m-ați înșelat voi niciodată!...”

Deschide ochii și prin perdelele transparente, zărește omul care o privește cu ochii lui de țaran cuminte. Se ridică, fără gânduri, își așează o șuviță de păr căzută pe frunte și-i face semn să intre.

— „Săru mâna!”

— „Cum ai spus că te chiamă, mă băete!?”

— „Iordache!”

— „Iordache și mai cum!?”

— „Iordache Iosifescu!”, reuși omul să-și înghită nodul din gură.

Căpităneasa și-a mușcat buza, simțând cum a lovit-o cineva în moalele capului.

— „Da... de unde ești tu?”

— „Din comuna Dumitrești, județul Râmnic!”, și se vedea c-ar fi vrut să mai adauge ceva.

— „Atunci poate ești rudă cu plutonierul Iosifescu, dela Cercu de recrutare!?”

— „Păi fi sănt frate!”, scăpă flăcăul răspunsul, „da el nu mă e la Cerc, că l'a mutat al di domnu Pandeli la București!”

— „Așa!... El știe că ești ordonanță la domnu căpitan!?”

— „I-am scris când mi-a zis domnu plutonier major că m-a numit de ordonanță la domnu căpitan”.

— „Si ti-a răspuns ceva?”

— „Păi da. mi-a răspuns pân unu care-a vinit dila București și zice 'n scrisoare că n-o fi rău, că el îl cunoaște pă domnu căpitan și că...”

— „Că ce!?”

— „Că!...” Omul simți iarăși nodul așezându-i-se 'n gât și vrând să-l tot înghită, îl cuprinse nădușile.

— „Ei, vorbește-odată!”

— „Că... și pă cucoana o cunoaște... că... s-a avut bini cu ea...”

— „Mars afară, măgarule!”, și căpităneasa nici nu-l văzu când a trecut în odaia vecină. L-a auzit numai cum își sufla nasul, tușind apoi de mai multe ori.

Căpităneasa a trecut în fața oglinzii și prin ea a văzut pe căpătâiul canapelierii o carte „Cum iubeste-o fată”. Simți cum i se prelinge prin sânge fiorul unei dorinți neîmplinite și ochii i s-au umezit. Fără să știe cum, a strigat: „Iordache!”

— „Săru mâna!”, și omul a răsărit în pragul ușii, ca o păpușă automată.

— „Vezi tu... adineuri am fost rea cu tine, da nu lua și tu seama la toate... sunt

nervooasă uneori!... Imi pare bine că ești frate cu... el și te rog să nu spui nici odată domnului căpitan, că-l cunoști. Cred c-ai înțelese!?”

— „Înțelese, săru mâna!”

— „Și dacă-i scrii domnului plutonier, spune-i că știu că ești frate cu el și că ți-am spus c-ai s-o duci bine la noi... ori scrie-i tu ce vrei”.

— „Am să-i scriu!”, și flăcăul și-a șters fruntea încălzită c-o batistă murdară.

— „Ce mai face el!?”

— „Face bini... s'a 'nsurat și-are doi copii!”

— „Pe cine-a luat!?”

— „Pă fata lu domnu Pandeli din Plozești!”

— „Bine, Iordache... na și ție ceva de cheltuiale!”, și i-a întins o monedă de 20 de lei.

— „Săru mâna!”

Flăcăul a ieșit și căpităneasa i-a urmărit mișcările, prin perdelele transparente. L-a văzut ridicând nedumerit din umeri; învârtindu-se prin odaie fără nici un rost și ieșind apoi în stradă. Inchizând puțin ochii, recunoscuse în mers pe celălalt și simțindu-și din nou ochii umezi, se răsturnă pe canapea, îmbrățișând cartea.

Căpitanul Predescu a pierdut la cărți și se 'ntoarce spre casă numai după mezul nopții. Nu departe de poartă s-a întâlnit c-un plutonier — așa i s'a părut — și nu știe de ce simțea nevoia să-l întrebe ce caută noaptea pe stradă. „O fi din partea locului!... Frumos ar fi fost să mă 'ntrebe și el pă mine, de unde viu la ora asta!”, și mută gândul la altceva: „Cum dracu s-o iau, ca să-i scrie mitocanului de tat-su, să-mi trimită ceva bani!”

A intrat în casă pe nesimțite. Iordache se uita la o fotografie și când l-a văzut, a 'nlemnit!

— „Cucoana s'a culcat de mult!?”

— „Nu știu, să trăiți!”

— „Cum nu știi!”

— „Nu știu!”

— „Da să arzi gazu altuia, știi!?... Tra-ge-mi cismile și mars de te culcă!”

L-a văzut intrând desculț în camera vecină, deschizând o altă ușă, care a scos un scârțâit, ca un oftat stingher. Iordache nu poate să doarmă și i se pare că aude trecând prin uși un fel de ceartă. Ascultă cu atenție, și se convinge că totul nu-i decât părere. „Unde s'or fi 'ntâlnit oare!?... Ao-leo!... ce era să paț io, nene, din cauza matali!... Spunea c-a vinit numa pentru dou-șpatru di ore și stă aici di șasi zili și nu să mai gândește să plece!”

Se-apropie Crăciunul și Aspasia se pregătește de călătorie. E veselă, cum n-a mai fost de mult și împachetându-și bagajele,

cântă de se aude până în pivniță, unde Iordache tae lemne: „Rămâi, o nu pleca, rămâi... că tu 'mi ești dragosté di 'ntâi!”

Se știe bine, că-i în luna patra și vrea să ducă vestea în persoană domnului Țicău. A tăinuit-o și față de căpitan, până acum o lună și când i-a spus-o, el a dat neîncredător din cap: „Nu-mi vine să cred de loc, dragă!... Știi, că eu, așa ca tinerii, făcui cam multe și doctorii mi-am spus că n-o să am copii!”. Acum s'a convins și el că doctorii sunt niște nepricepuți și se bucură de

milionul, care'l așteaptă. Căpităneasa și-a ales naș pe Ștefan Bircu, major în retragere, cu gândul că dac-o fi băiat, să-l poată dezmerda „Fănel!”.

„Așa a fost să fie!”, gândește Aspasia, așezându-și bagajele în cufere, în timp ce Iordache privind-o, zâmbește zicându-și: „Nene Făniache, că bini-o mai aduseși cu mintea mătali, luminată de-atâtea umblit p'în lume!”

Al. Negură

Bogomilismul și Români

Prof. Dr. GH. CIUHANDU

Problemele ridicate de începuturile literaturii noastre scrise sunt în strânsă legătură cu viața bisericească a poporului român. Cercetarea lor a mers destul de încet și a fost abordată aproape numai de către laici, cari se preocupau mai ales de punctul de vedere cultural. Rareori au intervenit cercetătorii reprezentanți ai bisericii, pentru a-și spune cuvântul potrivit cu indicațiile doctrinei religioase. Este și cazul cărților poporane religioase, în jurul cărora s'a acreditat părerea afirmată odată de Hașdeu, că am avea de a face cu produse ale influenței bogomilice la noi.

Părintele Dr. Ciuhandu, un încercat cunoscător al doctrinei și problemelor noastre religioase, a reluat, într'un studiu din *Revista Teologică*, Sibiu, 1933, discuția asupra bogomilismului la Români. Dată fiind modestia și discreția pe care o pune autorul în tot ceea ce scrie, de abia în ultimul timp am aflat despre existența studiului publicat.

D-sa examinează doctrina bogomilică despre Sf. Arhanghel Mihail — favoritul venerat de bogomili — și ajunge la concluzia că nici în monumentele noastre vechi culturale și nici în folklorul românesc nu există urme de influențe ale sectei bogomilice. Ceeace înseamnă că poporul român nu a fost atât de identificat cu această sectă pe cât s'a afirmat până acum.

Cultul Arhanghelului Mihail, prezent în legendele religioase ale Românilor, își găsește o explicație deplină prin punerea lui în legătură cu rolul ce-l are acest sfânt atât în vechiul, cât și în Noul Testament. Cu atât mai mult, cu cât concepția folklorului nostru despre Arhanghelul Mihail este în vădită contradicție cu doctrina bogomilică.

Părintele Dr. Ciuhanda cercetează și cuprinsul **textelor mähăcene** — pe baza cărora Hașdeu a ajuns la ipoteza influenței bogomilice — și le arată ca oglindind con-

cepția populară despre Arhanghelul Mihail, în opoziție cu ceea ce susțineau bogomili, dar fără a contrazice în esență doctrina ortodoxă. Deci, aceste producții apocrife veniau, în veacurile trecute, dela drept-credincioși. Trecutul nostru nu a avut așa dar tradiții bogomilice, iar „în vechile noastre monumente de cultură religioasă, ca și în credințele populare ale Românilor, a trăit și trăiește încă concepția unui creștinism popular apocrif care nu poate fi identificat cu credințele bogomilice”.

Studiul acesta al părintelui Dr. Ciuhandu, dovedind „inexistența printre noi a unui bogomilism organizat și influent”, reduce în același timp, pentru istoria noastră literară, influența acestei secte în ce privește cărțile poporane. Ceeace, în ultimul timp, pe alte căi, și istoricii literari au început să susțină.

M. Paun

Serbările dela Oradea

În orașul reședință a P. S. S. episcopului Roman Ciorogariu s'a sărbătorit în cadrul unei emoționante prăznuiri, aniversarea de 150 de ani dela punerea pietrei fundamentale a Bisericii cu lună — astăzi catedrala — la ortodoxă din Oradea, de către episcopul Petru Petrovici al Aradului, la 1784.

A fost într'adevăr o serbare nu numai o ortodoxiei de dincoace de munți, — atât de vie în manifestările ei din ultimul timp, dar a fost și o mare manifestație a românismului de pe această graniță, manifestație la care au asistat reprezentantul M. S. Regelui, apoi Mitropolitul Nicolae și dnii miniștrii dr. C. Angelescu și I. Lapedatu.

Senzul acestei prăznuiri l-a redat Mitropolitul Nicolae al Ardealului, care a tâlcuit biruința de acum 150 de ani prin cuvintele profetului Daniil, care, în robie străină fiind, stătea cu ferestrele ftișorului săi deschise spre strămoșescul Ierusalim.

Ideia acesta a fost reluată mai de aproape și de părintele dr. Gh. Ciuhandu, președintele preoților din întreaga Transilvanie și unul dintre distinșii soli ai Ateneului nostru popular arădean.

Redăm mai jos cuvântarea părintelui dr. Gh. Ciuhandu, fiindcă ea mărturisește constanta orientare religioasă și politică a preoțimii vechi bihorene spre București, acest Ierusalim al spiritualității românești.

Prea Sfințite Părinte Episcop!

Am marea cinste și bucurie ca, în calitatea de președinte al Asociației Preoților ardeleni și în numele acestora, să Vă aduc omagiul nostru și să ne alăturăm la marele praznic, pe care-l prezidați ca vârsta și cu afirmarea.

Mă simt fericit și în calitatea mea de fiu al Bihorului și elev al Prea Sfinției Voastre, că pot lua parte la acest praznic, la a cărui temelie stau tradiții de luminoasă afirmare ortodoxă și românească, — în acest oraș de veche reședință episcopescă și în acest județ cu vechi preoți și dieci, suferitori pentru Ortodoxie și biruitori, în cele din urmă, prin idealismul și prin dragostea lor de slovă românească. Am avut doară prilejul, înainte de un deceniu chiar, să remarc din condeiele lor cărți bisericesti manuscrise din Bihor mai vechi decât tiparele de același fel.

Noi Preoții, azi mai mult ca altădată, adăogăm rugăciunile noastre pentru sufletele și întru pomenirea dreaptă a înaintașilor cari, bine chivernisind aici moștenirea Ortodoxiei românești lucrătoare, își au par-

tea lor, de a fi pregătit și ei biruința definitivă din zilele noastre.

Prăznuim, deci, și noi, din tot sufletul nostru, praznicul biruinței ortodoxe, care nu este numai al sfintei biserici catedrale de aici și al eparhiei ortodoxe de Oradea, ci al întregii suflări românești.

Acest praznic ne dă prilejul să reamintim odată mai mult și să evocăm vechi legături cu adevărat sufletești, ale Bihorului cu frații de peste Munți.

Citez o dovadă, veche și autentică, necunoscută celor de astăzi. Pe Crișul-repede trăia la începutul veacului XVIII, un preot Popa Ianăș, dela care ni-a rămas un catavasier-manuscris, în care dânsul a intercalat „Prevelicul carele zic preoții la colivi și la rădicarea păharelor pentru sănătăți”, și închinări cu titlu de „polichronismos”. Iată, — după dovada lui Popa Ianăș, cel de 80 ani când își copia manuscrisul, la începutul veacului XVIII, — iată — zic — cum închinau preoții bihoreni din bătrâni, pe la pomeni:

— „Intru îndelungata viață, pace și sănătate, spsenia, zile bune, ani mulți, și asupra vrăjmașilor biruință, blagocestivului și prea luminatului **Domnului nostru** (cutarele) **Voevod, și stăpânitorul a toată Ungro-Vlahia; Domnul păzească-l întru mulți ani!**”

— „Tot așa închinau — și Vă rog, observați redarea prin graiu, după ortografia bihoreanului Popa Ianăș. — întru sănătate, pace, spsenie și ai multi și bani” pentru **„mitronolitul a toată Ungro-Vlahia Chir Chir”** (cutarele).

— Sau următoarea urare pentru sfetnicul tronului muntean: „Mulți ani facă Dumnezeu cinstitului, slăvitului, de bun neam și prea înțeleptului **hoieriu mare...**”

Iată, încătro mergeau, îndreptate pe față, gândurile și graiurile înaintașilor nostri preoți bihoreni — ale Daniil-ilor nostri din Bihor — până a nu fi dat peste ei pajura cu două capete, care a stâlcit multe minti și a sucit multe obraze, spre Viena împăraților și spre Budapesta „crailor apostolici” ai Ungariei!...

Prea Sfințe Părinte!

Desgron tradiții vechi românești ale Bihorului, a cărora reînviere acum cincisprezece ani ati prezidat-o aici.

Prețimea ardeleană, prin mine preză în limbajul tradițional al preoților bihoreni de demult: „Intru sănătate, pace, spsenie, ai multi și bani, și biruință asupra-tuturor vâzutilor și nevâzutilor vrăjmași — Prea Sfințitului, prea înțeleptului și de Dumnezeu cinstitului” Episcop Roman!

Stropi din cascada vieții

Sunt oameni în fața cărora nu trebuie să ai dreptate, și, oameni, în fața cărora nu poți avea dreptate.

În fața unora o câștigi, fiindcă voiești să le-o dai; în fața celorlalți o câștigi, fiindcă voiesc ei să ți-o iele.

În păgânism, viața era umbra sortii, — în creștinism, soarta e lumina vieții...

Creștinismul e viața vieții: — din el numai dânsa trăiește...

Sufletul absoarbe viața prin cugetare.

Popoarele se știu; — indivizii numai se simțesc.

Speranța creștină este, înainte de toate, o adâncă înțelepciune, căci a spera înseamnă a ști alege necesarul altei vieți...

Pentru creștin, a spera și a obține, trebuie să fie sinonime.

„Om mare”, numește lumea pe acela, care își împinge vremea în timp. Pentru cei ce și-o împing în vecinicie, Biserica a creiat numirea de „sfânt”.

Sfințenie, înseamnă acoperirea vieții cu dumnezeire: — La îngeri, — prin echilibru; la oameni, — prin ascensiune!

Instinctele sunt scheletul sufletului și rațiunea trupului...

Admirația este haina de sărbătoare a priceperii...

„Arta de a trăi”, devine „artă”, nu prin posibilitatea ei, prin puterea pe care o dăm vieții.

„Mame celebre”, — iată două vorbe notrivite una alteia și, singurele cari dau sărbătoarea, omenirii.

Trupul se poate odihni numai după muncă; sufletul, numai după rugăciune.

Curajul învinge greutățile; frica, le adună.

Universul este laboratorul durerilor, — conștiința este laborant...

Poezia se naște în natură, când în suflet se naște dragostea pentru amândouă.

A da gândirii temperament și temperamentului, gândire, înseamnă a crea poezia.

Spiritul frumosului naște din intuiția naturii; spiritul binelui naște din intuiția sufletului...

Artele sunt fiicele sufletului cu natura...

Artele sunt creație din creație...

Arta și iubirea, cu cât cuprind sufletul mai tare, cu atât îl desmărginesc mai mult.

Artele sunt feminine fiindcă sunt frumoșii, nu pentru că sunt perfecțiuni.

Afecțiunile sunt pulsul sufletului...

Spiritele tari nu pot suporta slăbiciunile.

Dacă nu suntem un rău absolut, suntem un bine foarte relativ...

De etermitate ne legăm numai prin desfășurare...

Umilința este forma definitivă pe care trebuie să o aibă sufletul.

Fericire se numește frumusețea în care îmbrăcăm viața.

Când poți trece de tine, ajungi lângă Dumnezeu...

Moartea este unicul lucru care înfioară viața, fiindcă nu-i realitate...

Taină, în viață, este ceea ce simți cu putere...

Omul nu poate crea, viață, pe seama altora, ci, numai dărui.

Valoare, vieții, îi dă omul. Dumnezeu îi dă durată.

Dumnezeu l-a creat pe om, — el trebuie să fie...

Cât dumnezeesc este în puterea omului. Din prima viață, primită, el își creiasă pe a doua!...

Omul nu poate crea lumi formale, ci numai imaginare. Dar, e, totuși, în aceasta, un semn dumnezeesc...

Lucrurile pe cari le-a avut Dumnezeu, drept scop, se cunosc fiindcă le-a făcut vecinicie...

În viață, nu te poți ridica prin bârfele, pentru că nu au înălțime...

Seriozitatea este prietenia dintre suflet și viață...

Iubirea este înălțimea de pe care vezi orizontul vieții...

Lacrimile sunt sudorile conștiinței...
Artele sunt digurile vieții...

Arta nu omoare pe nimeni. Nu-i destulă dovadă că-i divină?...

De sus, vezi departe, dar mărunț...

Dumnezeu ne iubeste pentru sine; — noi, tot pentru El trebuie să ne iubim...

Mândria strică frumusețea...

Dragostea este izvorul în care, privind, ni se înfrumusețează „chipul”...

Cugetarea este respirația sufletului.

Speranța este vecinicia voinții...

Virtuțile sunt singurele înălțimi din cari poți privi spre Dumnezeu...

Viața, nu-i viață, pentru acela, cu care nu se potrivește...

Viața, răsărită numai, e scânteie; înflorită, este flacără...

Virtuțile sunt florile vieții, întoarse spre Soare...

Creștinismul măsoară cu viața, și virtuțile și patimile, — cu vecinicia, și viața și moartea, — iar cu moartea, numai osânda.

Fericirea este ghirlanda de virtuți, atârnată de stâlpul vieții...

Sufletul și viața, comunică invers: — cu cât te cobori în suflet mai adânc, cu atâtă aurci în viață mai sus...

Durerile sunt depresiunile sufletului:

ele îi închid și-i deschid isvoarele...

Moartea este „arcul de triumf” al vieții: prin ea ne întoarcem din luptă...

Păcatul este umbra sufletului peste viață...

Fericirea este dobânda primită după capitalul vieții.

Pentru creștinism, trebuie și să-ți dai viața, — pentru celelalte, numai s'o păstrezi.

Înima ți-e bună numai când ți-o simte altcineva...

Fericirea este confluența dintre iubiri...

Sufletul creiază numai simțindu-se...

Gh. Moțiu

Cântec

Tăcere amară,
Pustie și dură,
Se 'mprăștie iară,
Prin negura sură.

Ea sboară pe 'ntinsul
Cutremur al serii,
Eu intru 'n cuprinsul
Senin al visării...

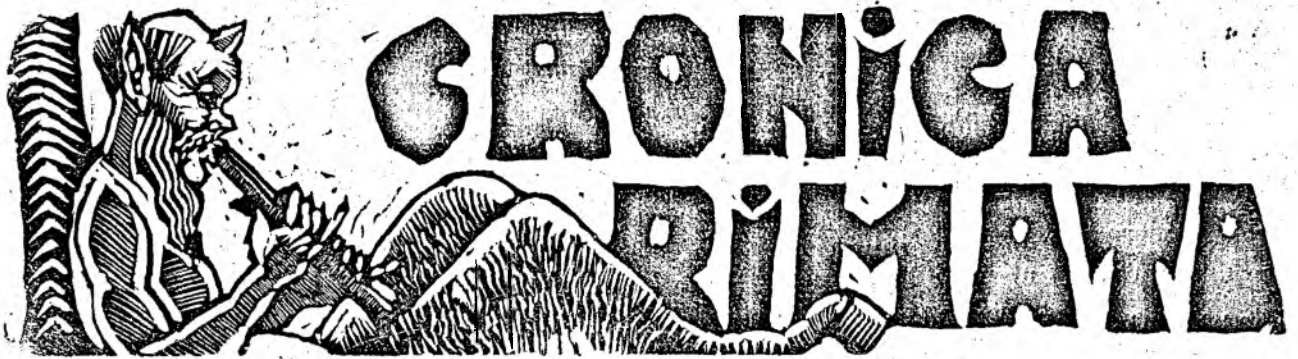
Și, iarăși m'apleacă
Tăcerea pustie
Și toamna mă 'neacă
Cu melancolie...

Gh. Moțiu

Amintirea

Pe mâini de gând ți-aduc amintirea
— Presată petală cu iz sentimental —
Cu degete pioase îl simt pâlparea
Cum vara comoara din coasta unui deal
În noaptea cu legende strecoară amăgirea
Prin focul șovăelnic de torță isprăvită.
Ca 'n apa sfintei Vineri îmi caut răsplătirea
Povestii cu credință în sufletu-mi păzită,
Ci 'n van mai caul în ape amăgitoare de opal
Parfumul de-altădată 'nchis în loda de santal.
Întocmai cum din alga cu străluciri divine
Cu focuri de-artificii în afunzimi marine,
În mâinile întinse ca semnele mirării,
De 'ndată ce-i deschisă la suprafața mării,
Rămâne doar o tină vâscoasă și mănjită
Verzui, cu fire de plantă putrezită.

Marcel Olinescu

CRONICA PRIMATA

Noembrie — lună grea, de nopți prea lungi —
 Cu zile ce se 'nscruu ca simple dungi,
 Pe-un nesfârșit decor îndoliat,
 Plecă!... și buzunare ne-a lăsat lăsat
 Un gol imens; — cu zise ipoteze,
 Menite ca apoi, să ne'nzestreze! —
 (Ați priceput, că-i vorba de'mprumutu,
 la care — după „CAM” —, a dat și mutul!)

La împrumut subscris-a fiecare,
 Tot ce-a crezut că, de prisos, mai are...
 De pildă, Tălărescu-ar fi subscris
 Intreg ansamblul marelui său vis
 — De-a guverna; ca șef și de partid —...
 O. Goga, a subscris o rimă 'n... vid!
 Georgelu Brăteanu, dat-a o... șaradă;
 Iar Vaida Voevod, tot o... butadă!
 Pe V. Madgearu, l'au subscris „spirtarii”;
 Iar domnu Mihalache-a dat... țării!
 N. Iorga a subscris o piesă nouă;
 Din „trei”, N. Titulescu, a dat... „două”!
 Maniu a subscris noui declarații
 Și Aurel Bentoiu-a dat... „senzații”!
 N. Cocea s'a înscris cu un „dosar”;
 Rebreanu a subscris păcatul... „Jar”;
 „Restanțe” a subscris Argetoianu;
 „Tămăie și otravă”, Teodoreanu!
 Convingeri a subscris Pamfil Șeicaru,
 Și-o poezie bună... Militarul!
 „Coștră-raport”, subscris-a Călinescu;
 Iar domnul Stelian, zis și Popescu,
 Un tricolor, a dat la... împrumut!...
 Și-așa, au dat cu toții, ce-au avut!

— Pan —

Cărți-Reviste

N. Iorga:

Istoria literaturii românești contemporane

2 vol. București. Edit. Adevărul, 1934

În tinerețe d. Iorga ne-a dat cea mai documentată istorie a literaturii românești. Scrisă pe un plan vast, ea se oprea la anul 1866, adică tocmai în pragul intervenției „Junimei” dela Iași în mișcarea de primenire spirituală a vremii. Lucrarea recentă continuă corpul operei începute altădată, ajungând cu cercetarea fenomenului literar până în zilele noastre.

D. Iorga împarte epoca pe care o studiază, în două perioade, potrivit cărora dsa distinge, pe baza realizărilor obținute de dezvoltare noastră literară, două finalități atinse. În prima parte a epocii contemporane, fixată între anii 1867—1890, scriitorii au frământat materialul expresiei și cu ajuns la „crearea formei”. Fără discuție, în această vreme rolul de frunte îl joacă îndrumările pornite din cercul Junimei, alături de literatură realizată sub influența, — și chiar cea adversară, — acestei societăți. În anii de după 1890 și până în zilele noastre, accentul nu s'a mai pus atât pe partea formală a materialului de expresie, cât pe ceea ce trebuia să cuprindă forma odată creată, adică pe fond. În căutarea fondului, care trebuia să reprezinte în literatură ceea ce au Românii ca popor, nou și original, rolul prim se deplasează dela „Convorbiri literare” spre alte reviste, până când ajungând la „Sămănătorul”, acesta izbutește să înscrie, sub conducerea d-lui Iorga, un nou și însemnat capitol, — cel mai însemnat, după opinia autorului, — în dezvoltarea literaturii noastre. Nu este vorba, în aportul Sămănătorului, de forma în care și-a turnat ideile; ci de fondul sufletesc pe care această mișcare l-a impus literaturii: sufletul românesc, așa cum se găsește el în cea mai

însemnată și mai curată pătură a neamului, țărâtimea.

Ce a urmat după încetarea revistei condusă de d. Iorga nu a fost decât prelungirea curentului declanșat, — probă că el prinsese și dădea roade firești. Aceasta, până după războiu, când a apărut criza holicilor literare, — o sincopă regretabilă, după părerea d-lui Iorga, — și care, după semnele bune ce se ivesc, va trebui să dispară.

Aceasta este axa ideologică, discutabilă, de sigur, a lucrării. Alături de ea sunt, — și cel puțin tot atât de discutabile pe cât sunt de surprinzătoare, — o mulțime de amănunte și judecăți asupra personalităților de frunte ale epocii prezentate. Bunăoară, d. Iorga nu contestă poziția ocupată de mișcarea Junimei, dar micșorează figura lui Maiorescu, reducând-o la o biată activitate seacă în jurul unor lecții de compoziție (Poezia română), sau nepioase și neînțelegătoare atacuri în contra unor venerabile figuri latiniste (Barnuțiu, „bunul Țichindeal”, „interesantul Pralea”).

Este supărătoare apoi atitudinea polemică într-o lucrare de istorie, în care seninătatea trebuie să învâluie orice apreciere și motivare a judecăților emise. Este aci cel mai sigur indiciu de netrăinicia lor.

La aceasta, ca o consecință, se adaugă parțialitatea în aprecieri. Scriitorii mărunți dela Sămănătorul, sau chiar definitiv înmormântați ca scriitori, sunt neconvingător și exagerat laudați, în timp ce alții, aparținând mai ales epocii de după războiu, și cari sunt în planul atenției contemporane, sunt doar fugar citați în subsolul paginii sau pur și simplu ignorați. (V. Pop, G. Vălsan, N. Davidescu, Al. O. Teodorescu. etc.)

Apoi, criteriul etic, veșnic aplicat în judecata operei literare, duce la diformarea figurii scriitorului, în orice caz la scăderea ei. (I. Creangă, L. Rebreanu, Arghezi.) Aceiași lucru în ceea ce privește criteriul etnic. Opera în sine este coborâtă prin aprecieri cari pun accentul pe atitudinea sau lipsa de

atitudine naționalistă o scriitorului.

Studiul este scris pe baza revistelor vremii. De aci risipirea unui material foarte bogat, pe care nu izbutesc să-l concentreze, organizându-l, capitolele în cari se împarte cartea. Lucrarea este deci obositoare, figurile scriitorilor sunt fărâmițate potrivit cu colaborarea lor în timp la reviste, iar curențele sunt dispersate.

Ceeace se desprinde ca impresie generală din întreaga operă este că d. Iorga reduce valoarea epocii studiate la curențul Sămănătorului, după ce diminuează simțitor junimismul, și apoi anulează, ca neorganică și bolnavă, cea mai mare parte din mișcarea poeziei noi.

M. Paun

Crăciunul dela Silvestri, de Ionel Teodoreanu. Noua carte a lui Ionel Teodoreanu este o reîntoarcere spre Medelenii copilăriei. O variantă a temei preferate: Copiii teribili gen Olga și Dănuț și care în romanul de față se cheamă Roro și Grigri, în contrast cu fată modestă, sentimentală și cuminte, care din Monica s'a schimbat în Manuela. Aproape aceiaș temă în aceiaș risipă copilărească de imagini. Un „andante” de Bach, în variații multiple de Mozart.

Crăciunul dela Silvestri e romanul primei infiripări de dragoste. O dragoste romantică și copilărească, un fel de Genoveva de Brabant al unui viitor bibliofil.

Subiectul e simplu. Nelu Antohi, al doilea secretar al vestitului avocat Aristeanu este cerut în căsătorie de primul secretar al avocatului. Anișoara Nemțanu, și se însoară cu ea, deși și n-o iubește. În schimb, mergând de Crăciun la Silvestri, moșia lui Aristeanu, este impresionat puternic de Manuela, o verișoară mai mare dar mai săracă a patronului său. După căsătorie, Antohi ajunge mare avocat, datorit mai mult impulsului dat de Anișoara, decât prin propriile sale mijloace. După 10 ani se întâlnește iar cu Manuela, acum mare cântăreață. Deabia acum recunosc amândoi, că infiriparea dragostei de atunci, dela Silvestri, a stat refulată în inima lor, dar nu s'a stins. Ar vrea să-i lege firul din nou, dar e prea târziu. Nelu se întoarce la Anișoara, iar Manuela se mărită cu Lucien Vautier.

Un roman bine scris, antrenat și dacă n'ar fi scena din biroul avocatului ce a premers cererii în căsătorie, ar fi fost un admirabil roman pentru adolescenți.

M. O.

Nicolae Iorga: Oameni cari au fost. După opera „Vieța unui om”, a-cărei lectură ne-a îngăduit să cunoaștem mediul și condițiunile în cari a trăit și s'a format marele nostru istoric, ca și oamenii pe cari i-a cunoscut mai îndeaproape, reeditarea acestei cărți era necesară pentru complectarea galeriei de portrete aparținătoare unui tre-

cut frumos și înălțător, scrise astfel cum numai dl. N. Iorga ști să vadă și să caracterizeze oamenii.

Uitarea rece ce s'a așternut peste amintirea acestor figuri a fost astfel prăfuită un moment și cei uitați se apropie de noi cu nimbul de glorie, sau cu pecetea definitive înmormântări, după cum au binemeritat fiecare.

Dl. N. Iorga în două-trei pagini, sau chiar în câteva rânduri, i-a fixat atât de viu și plastic pe acești oameni cari au fost — că înfățișarea lor va fi valabilă și peste alți treizeci de ani, atunci când alții vor aduna toate mărturiile legate de numele lor. Ori ce s'ar mai scrie despre ei — notele fugare ale d-lui N. Iorga vor exprima aceeași apreciere ce nu suferă revizuirii.

Subiectivismul d-lui N. Iorga se resimte, netăgăduit, în aceste icoane de aur, dar este compensat cu o extraordinară înțelegere a epocii și cu raportarea scânteietoare a desilor la mersul evenimentelor acestei epoci, sau compensat cu o caracterizare personală genială. Fiecare cuvânt al d-lui N. Iorga din această carte spune cât altele zece gândite pe îndelete și bogate în adevăruri.

Cum pe drept s'a afirmat în mai multe rânduri dl. N. Iorga este cel mai mare și sugestiv portretist român, cu toată patima ce se impută scrisului d-sale tăios. Și dacă cu cei în viață dl. N. Iorga este adeseori extrem de sever — cu morții devine emotiv, generos și drept.

Iată ce spune dl. N. Iorga despre Eminescu: „Tinerimea de prin anii 1880—1890 a fost robită de farmecul măiestru al acestui cântec de iubire neobisnuit de cuceritor pentru inimi, de voluptatea amară a strigătului de revoltă, de desnădăiduire, de blestem aruncat oamenilor și vieții de sfânta seninătate, împăcate cu neajunsurile și mărgenirile ursite omenirii, pe care cugătarea, înaltă o asternuse asupra patimilor obosite”. Sau: „Intr'o zi nebuni, de nebunia unei boale urite, de nebunia neamului său fără noroc, de nebunia oboselilor unei munci de gazetar făcută cu prea multă sinceritate, cu prea multă iertă și cu o uitare așa de desăvârșită de sine însuși, încât dădea dreptul ori cui să-l uite”.

Cetiți apoi rândurile despre Cuza-Vodă, Gh. Popoyici, Vlahuță, Tolstoi, Byron, Garibaldi, Grogorescu, Saguna, Bărnuțiu, Aug. Bunea, V. Babeș, C. Brediceanu, tot atâtea perle de generozitate, de frumusețe de gândire și cunoaștere adâncită a figurilor.

Opera această reeditată, cu greu poate fi recențată. Ar trebui reprodus și comentat fiecare rând spre a ne pronunța îndeajuns asupra artei desăvârșite de portretist al lui N. Iorga.

În locul ori cărei alte note, mai repro-

ducem câteva rânduri scrise despre moartea lui Aug. Bunea:

„Și, acum, chiliuța părintelui Aug. va fi, un timp, pace. Grijile nu vor mai trezi pe nimeni. Gândurile mari nu-și vor mai înfășura aripile pentru a încăpea între cei patru pereți ai sărăciei. Lumina idealului nu va mai străluci în târziile ceasuri de noapte când se scriu rândurile care nu mor niciodată... Toate vor trece, dragă părinte Augustine. Cine știe ce vieată nouă se va sălășlui în locul unde vor fi ridicat trupul tău învins de osteneală. Dar sufletul tău nici un mormânt nu va putea să-l încapă, căci e dintre acelea care au ținut prea mult spre ceruri în toată trecerea lor pe pământ ca să nu-și afle în sfârșit lăcașul acolo”...

Panaît Istrati: Biroul de plasare. Drama și aventura spirituală a lui Panaît Istrati vor fi mărturisite și explicate în seria de romane biografice cu titlul: „Vieța lui Adria Zografi”, primele două fiind chiar apărute: „Casa Thüringer” și „Biroul de plasare”.

Abordând acest gen autobiografic — Panaît Istrati, cu formidabilul său talent de povestitor și evocator, vrea să ne dovedească, fără îndoială, că, cea mai interesantă și veridică poveste nu poate fi decât cea trăită, autentică, a propriei vieți, mai ales atunci când cel ce se zugrăvește face parte din categoria mult neliniștitului autor al acestui roman.

În primul roman, „Casa Thüringer”, P. Istrati ne poartă pe ulițele Brăilei, de neastâmpăratei sale copilării, iar acum îl vedem pentru prima dată evadat în lumea străină, în mijlocul căreia încearcă zădărnice să-și găsească o întrebuințare, să-și asigure un codru de pâine și să-și croiască un destin conform năzuințelor sale de mai bine pentru clasă din care face parte: muncitorii de tot felul, înflăcărați de ideile marxiste — căci ne aflăm imediat după epoca de aur a socialismului românesc de ieri, cu câțiva fruntași ajunși la înalte situații burgheze.

Împreună cu Mihail, tovarăs de idealuri și suferințe, Adrian descinde într-un birou de plasare bucureștean, în care o lume neagră își macină existența în ghiarele foamei fără de sfârșit.

În acest birou de plasare și al mizeriei, vom întâlni pe rând un Leonard, Cristin, Macovei, Nită, Mihail și pe Adrian, uniți sub scentrul foamei și luptând din răsputeri pentru plasarea oamenilor destinați numai muncii.

Paralel cu viața din biroul foamei, Adrian se luptă cu iubirea Luciei, cu amintirea mamei sale uitată la Brăila, cu moartea și cu toți oamenii — dar rămâne mereu visător și încrezător în triumful final al

ideilor sale politice: moartea capitalismului și revoluția proletară, evenimente cari ar asigura mai multă dreptate și adevăr în societate.

În cele din urmă, desnădejdea îi cucereste sufletul, mai ales că se înstreinase de prietenia lui Mihail. Timpul începe să-i fie o povoaară grea. Se gândește la sfârșitul apropiat, prin împușcare.

Mihail — sosește la timp și-l salvează, ironizându-i intențiile de altă dată: fuga peste hotare, în Egipt.

Adrian va face această călătorie, în romanul ce urmează. Deacum începe adevărata lui vieată.

Pe Panaît Istrati îl cetesti și recitești cu nerăbdare. Mai întâi pentru stilul său apoi pentru ideile ce țâșnesc din fiecare rând. Poți să-i desaprobi aceste idei, dar nu poți face să nu-i recunoști sinceritatea și curajul gândurilor.

Când vieța lui Adrian Zografi va fi complect tipărită — literatura românească va câștiga mult.

Ion Pogana

Ștefan Bălcești: „Prouer pentru porți uitate”. Editura „Ramuri” — Craiova. —

Poetul oltean nu-i strein Aradului, după cum nici majoritatea poeziilor din volumul „Prouer pentru porți uitate”, nu sunt prea noi, pentru arădaniile amatori de șezători literare, din urmă cu o decadă de ani. Și dacă reținem versuri întregi din volumul închiegat abia în acest an, înseamnă că ne-au plăcut și-atunci ca și azi.

Specificul poeziei dlui Ștefan Bălcești nu se poate preciza cu ușurință, din motivul, că el nu există. Poezia dsale este un ansamblu al liriceii lui D. Anghel, trecută prin toată nuanța ei, până la Lucian Blaga.

O poezie, care ne amintește cu prea mare ușurință pe poetul florilor și al grădinei este chiar aceia din fruntea volumului:

„Parcul iar și-a pus pe umeri patrafir de liliac;
Creanga lui cădelnițează floare albă peste lac”.

Influența lui Lucian Blaga, apare tot așa de vizibilă în versurile:

„E-atâta liniște și pace...”

Și-așa tăcere,

Că s'aude

Și foșnetul pe care-l face

Câte-un iris, când își desface

Aripelă de rouă ude...”

Nu acuzăm pe poet, decât în măsura în care ne permit prea marile asemănări, și nici cu gând rău, cum s'ar părea. D. Ștefan Bălcești este un impresionist, din care cauză a trebuit să cadă în păcatul de-a nu ne putea da o poezie trecută numai prin prisma talentului său, de care nu ne îndoiim.

În prima parte a volumului întâlnim și-o poezie personală „Dialog cu Miorica”, gen în care d. Bălcești ar fi putut da lucruri și mai frumoase.

Volumul dlui Ștefan Bălcești, rămâne o meritoasă încercare pentru poet, fără a se putea spune că-i o realizare definitivă.

„**Nostalgii**” de C. Stere. Edit. „Adevărul”. — Cu acest volum notificatorul atât de minunat al evenimentelor din preajma revoluției, își termină exilul în Siberia; pășind în România liberă, în granițele căreia îl așteptau victorii și înfrângeri, ca tuturor celor cari sunt în permanentă luptă cu viața.

„Ar fi bine dacă înainte de a pleca de acolo, ai pune la cale vreun cerc, două, cu care să avem raporturi regulate”. ...așa i se adresa lui Vania Băutu, socialistul V. Credință și înapoiatul din stepele Siberiei i-a ascultat rugămintea; ca nu după multă vreme, d. Constantin Stere să fie gratificat cu epitete dincolo de închipuirea omească. Cuprinsul celui de-al cincilea volum, din ciclul intitulat „In preajma revoluției”?

E continuarea ispășirii osânzii dictate de camarila țaristă, căreia i-au căzut victime prea mulți dintre cei mai buni. E o minunată însăilare de frânturi de viață a acelor cari gândeau prea mult, ca să nu făptuiască în acelaș grad. Dar romanul dlui C. Stere mai are și-un alt mare merit: stabilirea tot mai accentuată a unui număr de cititori, dornici de pagini frumos scrise și mai ales gândite. Editura „Adevărul”, departe de risca, prin editarea romanului de mare suprafață a pusnicului dela Bucov, și-a înscris numele definitiv în atenția cetitorilor.

„**Intr'un cămin de domnișoare**”, roman, de dra Anișoara Odeanu. — Edit. „Adevărul”, departe de a risca, prin editarea romanului de mare suprafață a pusnicului dela Bucov, și-a înscris numele definitiv în atenția cetitorilor.

Romanul trei Obedeanu, îndeplinește toate formalitățile impuse de-o operă de artă, satisfând în acelaș timp și gustul atât de ingrât al cetitorului de azi. O înșiruire

de fapte diverse, petrecute între zidurile unui oarecare cămin de fete, apare totdeauna de divertisment, când povestitorul are darul evocărilor. În acest gen debutanta romanului „Intr'un cămin de domnișoare”, știe să se facă amuzantă, chiar atunci când conform construcției sufletești, nu poate lăsa anumite întâmplări nejustificate din punct de vedere psihic.

Dar din romanul trei Obedeanu, mai luăm act, — și nu-i punem la 'ndoială scrisul iscălit — despre anumite probleme cari interesează tineretul feminin din zilele noastre.

Subiectul romanului ne apare dezlegat de însăși titlul cărții și a înșiruire a lui, apare imposibilă, fără citarea unor întregi pagini. Rostul este nostru de-a'l raporta cetitorilor și prin tot ce-am spus mai sus, n'am făcut alta, decât a spune că primul roman al trei Anișoara Obedeanu, este o carte dincolo de așteptările noastre și că dela dsa. avem siguranța că vom avea mereu gânduri frumos stilizate și tot atât de clare ca și în prima sa operă literară de relativă proporție.

(a. n.)

Poezii alese din G. Tutoveanu în nemțește. Autorul acestei tălmăciri e A. Flachs, care a mai publicat în limba germană și o antologie a poeziilor lirice române și dela 1740--1900: În versificarea germană se desprinde ușor caracterul originalului. Găsim în el o vădită asemănare cu lirica lui Alexandri. Poezia lui Tutoveanu e mai mult o exteriorizare a unor dispoziții sufletești și sentimente visătoare decât o redare senină a unor clipe trăite. Dar ea impresionează. În partea întâia, intitulată „Albastru”, sunt de remarcat: „Isus”. „Cu-o îmbrățișare” și „Dor”. Cea mai frumoasă din Balade — aceasta e titlul părții a două — e Robul, o expresiunea unei dorinți arzătoare de a-și revedea patria. Și partea ultimă, care conține poezii ușoare și contemplative asupra tinereții, iubirii și speranței e foarte plăcută.

Tălmăcirea, e foarte reușită, și astfel îndeplinește foarte bine acest scop nobil de a face accesibil poezia română cetitorului german. Această dorință a unor oameni idealisti ar trebui să fie sprijinită de intelectualii țării noastre, de ori ce naționalitate ar fi, pentru ca poezia română să-și găsească în mijlocul literaturii mondiale, acel loc destul de însemnat ce i-se cuvine.

K.

REVISTE

„**Libertatea**” No. 22. Nu odată am remarcat, în paginile revistei noastre, aparația atât de regulată a „**Libertății**”, dar mai ales ținuta de gândire înaltă a publicațiunii d-lor Ing. I. P. Gigurtu și prof. univ. George Strat, militanți convinși și de mare autoritate ai liberalismului politico-economic. Apariția acestei reviste, acum doi ani, pe datorește tocmai dorinței distinșilor ei conducători de a oferi opiniei publice o tribună liberă pentru lămurirea doctrinei clasice a liberalismului. După doi ani de muncă, putem afirma că această revista a creat un curent sănătos de orientare economică, pe lângă bogata contribuție culturală adusă publicisticii românești, „**Libertatea**” fiind una dintre cele mai mari și frumoase reviste de cultură ce avem.

Din sumarul acestui număr remarcăm aceste colaborări: Zenobie Păclisanu: Școalele Blajului; P. Porumbescu: Moartea lui Montesquien; V. Nădejde: Insănătoșirea economiei liberale la noi; C. D. Anghel: Amintiri din vremuri opuse; C. Gane: Acum o sută de ani.

Cronici bogate ca întotdeauna completează în acest număr. (i. pg.)

„**Viața Literară**”. An. IX. No. 164. Revista personală a dlui I. Valerian aduce în acest ultim număr o interesantă „anchetă”. E vorba de frământările ce se petrec în sânul „S. S. R.”-ului, în vederea unei votări croită cu anticipație, pentru a se putea menține în scaune, cunoscuții beneficiari ai celei mai proeminente soc. culturale din cuprinsul țării.

Intrebările puse sunt trei: **1. Cum ar putea deveni S. S. R.-ul un organism viu?** **2. Care e situația scriitorilor față de noul statut?** și **3. Care ar fi cel mai ideal președinte și pentru ce?**

Ancheta rămâne deschisă în lumea scriitorilor și până în prezent au răspuns dnii: Eugen Lovinescu, Romulus Dianu, Zaharia Stancu, Mircea Grigorescu, Petre Mănoiu, Mircea Damian și Eugen Jebeleanu.

Felul în care au răspuns ne-a prilejuit un scurt comentariu, înscris de noi la rubrica „Insemnărilor”.

Restul revistei cuprinde: eseuri, critică, poezie, dări de seamă, etc. (a. n.)

Gândul Vremii. Anul II, Nr. 9. 15 Nov. 1934.

Revista ieșeană de sub priceputa conducere a dlui Mihai Uță ne-a obișnuit, pe lângă o apariție regulată, cu prezentarea serioasă a ideilor, într-o expunere distinsă, cu o atitudine netă în orientarea spre democrație. În numărul recent, d. prof. Octav

Botez analizează poziția lui **Alex. Xenopol** față de problema culturii românești, așa cum era ea înfățișată de criticismul junimist, arătând, pe baza scrisorilor publicate de d. Torouțiu, că istoricul nostru avea concepții opuse față de criticul dela „Junimea”.

D. Mihai Uță explică evenimentele politice petrecute în ultimul timp în Spania, ca o urmare provenită din repartizarea nepotrivită a proprietății agrare. D. Sterie Diamandi completează portretul lui Vintilă Brătianu, relevând însușirile de aprig patriotism ale acestui mult hulit bărbat politic. D. Nicolae Popa fixează figura lui Raymond Poincaré. Numărul se încheie, ca de obicei, cu interesante interpretări pe marginea actualității. M.

Pagini Literare. An. I. nr. 7—8. Revista dela Turda, continuă să se impună tot mai frumos în mișcarea literară de dincoace de munți. Volumul apărut pe lunile Noemvrie și Decemvrie are 72 de pagini, deschise de frumoase însemnări intitulate „Schimbarea la față”, ale cunoscutului eseist, care este d. Emil Cioran. — D. Teodor Murășanu publică versuri de-o sonoritate clasică, cu puternice accente de veritabilă poezie. Reținem la întâmplare:

*„Pe fire aeriene fug
Paiangini mii cu crucea 'n spate
Că peste lumea jumătate
Ard viile 'n Părelnic rug.*

*Cum trec treiunghiu cucoarele,
E bang de vânt, e plâns de prunci,
Râd toate florile pe lunci
Că râde 'n sluguri soarele”.*

D. Griogore Popa, iscălește un documentat studiu despre „Individualitate și comunitate”. Despre „Critica impresionistă” scrie pagini bine gândite d. Romulus Demețrescu. Un interesant studiu asupra „Izvoarelor de inspirație a câtorva poezii ale lui Eminescu”, scrie d. Radu I. Paul. Beletristica este completată, după chemarea revistei, de dnii: Ion Focșeneanu, Eduard Coroi, I. I. Russu, și domnișoarele Yvonne Rosignon și Olga Caba. Rubrica revistelor, cărților și însemnărilor, destul de bogată și îngrijit redactată.

„**Blajul**”. An. I. no. 11. Își deschide paginile acestui număr, cum era și de așteptat, cu evenimentul politic-social petrecut în urmă cu 150 de ani; despre revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, scriind documentar d. dr. Coriolan Suciu. Părintele Agârbiceanu iscălește o nuvelă caracteristică talentului

d-sale, intitulată „Deșărtăciune?” Dnii Petren Bortoș și Andrei Undgheri, scriu versuri, așa cum se pricepe. Am dori să întâlnim în revista blăjană un specific mai apropiat adevăratelor realizări poetice, ca și un material, care să justifice titlul revistei.

„Fântâna Darurilor”. An. VI. No. 8. Redactată de preotul Toma Chiricuță, revista de cultură creștină, care apare din Capitală, corespunde tuturor așteptărilor unei reviste de acest gen. În acest număr semnează pagini de adevărată cultură creștină dnii: Toma Chiricuță, pr. dr. Potcaș, V. Flueraș, etc. O astfel de revistă e necesară în vremurile de azi, atât de rătăcite de adevăratele lor căi.

„Viața Basarabiei”. An. III. No. 11. Numărul de pe Noembrie al frumoasei reviste din capitala Basarabiei, ne-a venit ca nici odată mai îngreuiat de viață curat basarabeană. D. Vasile Tepordei, scrie un foarte interesant studiu asupra regretatului poet al provinciei dintre Prut și Nistru, care a fost Alexe Mateevici. O bună poezie, de nuanță curat moldovenească, iscălește dna Elena Vasiliu-Hasnaș, iar d. N. Spătaru ne vorbește rostuitor despre o nuntă basarabeană. D. dr. Th. Holban publică un interesant studiu despre „Rușii din România” și directorul revistei d. Pan Halipa își continuă publicarea accentelor poeziei de care se vede că a fost cuprins în tinerețe. Restul materialului, frumos scris, este iscălit de dnii: V. Ghenzul, Vladimir M. Neaga, T. Al. Stirbu, V. Cucioianu etc. (a. n.)

Ramuri, anul al 26-lea, Nr. 4—6.

26 ani de apariție! E un semn adânc săpat în răbojul oricărei literaturi, chiar mai bătrâne de cât a noastre, în care revistele au de obicei o viață scurtă și o bătrânețe timpurie. E de remarcat că toate revistele românești cari numără peste 20 de existență sunt sau au plecat din provincie. Decana revistelor românești „Transilvania” din Sibiu, numără 65 de... toamne, „Convorbirile Literare” 53, „Viața Românească” 26, „Ramuri” 26. Cele două reviste românești cari au sperat dela o transplantare redacțională în cafenelele Capitalei o reîntinerire, au fost crud înșelate. Convorbirile Literare și Viața Românească trăesc prin inerție și vor putea să mai însemne u naport în ogo-teratura românească. „Ramurile” numai așa vor putea să mai însemna un aport în ogorul literaturii, dacă vor rămânea legate de sufletul și viața oltenească.

Numerele 4—6 aduc articole interesante de Al. Busuioceanu, C. Gongopul (interesante amintiri despre Al. Marghiloman, dar presărate cu oribile franțuzisme: în ciuda finei de neprimire, stupe făcut...) I. Valjean, Const. Al. Pandele, Al. Lascarov-Mol-

dovanu, Val. Murgu, Al. Iacobescu, f. C. P. Polgelet. Versuri iscălesc D. Nanu, V. Cio-călău, M. D. Dremid, Val. Brunisov, G. Șt. Cazan. O bogată cronică și însemnări completează revista.

Transilvania, buletin de tehnică culturală, No. 5, an. 65. Sept.—Oct., Sibiu.

Buletinul de tehnică culturală e mai degrabă un buletin al Asociațiunii „Astra”. Numărul din Sept.—Oct. aduce cuvântul la deschiderea Adunării generale din Tg.-Mureș al președintelui Asociațiunii Dr. Iuliu Moldovan. Indrumări culturale dau Dr. V. Ilea: Școala țărănească a „Astrei”, prof. I. Bozdog: Organizarea culturală-economică a satelor. Prof. Ilie Rusmir: Muzeul regional și tehnica lui. La sfârșit se prezintă rapoartele despre activitatea despărțămintelor Asociațiunii.

Viața Ilustrată, an I, No. 9, Noembrie 1934 Sibiu. Revista academiei teologice din Sibiu, aduce interesante lucruri dela congresul FOR-ului. Dl. Victor Papilian publică un fragment din misterul ortodox: „Cerurile spun”. Frumoasă poezia dlui N. Vonica: Psalm de toamnă. Remarcăm articolul dlui Dr. Ștefan Cioroianu: Frumosul moral și cronicile literare ale părintelui Il. Felea din Aradul nostru, pe cari i-am dori să-i vedem oaspeți și în casa noastră. Dar ce caută rubrica: „Ghiveciu” dela sfârșitul revistei. Oare sibienii nu știu că „Ghiveciul” literar nu miroase bine?

Revista Vremii, an I, No. 4, Noembrie Galați. Aduce comentarii în marginea problemelor ridicate de vremurile actuale: dl. Vlad Dimitriu, fugosul-deputat de Covurlui, caută să dovedească permanența conceptului de restabilizare monetară. Mai publică articole substanțiale dnii Grig. M. Cotlam, ing. Fr. Tvizicki, S. Dicea, I. E. Vasiliu, ing. Grig. Vasilescu.

Progres și Cultură, an II, Nov. Tg.-Mureș. Revistă pedagogică, socială și literară a corpului didactic primar din Tg.-Mureș, aduce un însemnat aport literar. Interesante traduceri și studii, din Verlaine și Mallarme și poezii originale de Vlaicu Bârna, V. Netea, d. Th. Ilea, T. Lianu și Ladmiss-Andreescu. Cărți, Reviste, Însemnări.

o. m.

INSEMNARI

Ancheta Vieții Literare, aduce în discuție publică ceea ce se știa prea puțin de cei dincolo de „supravegherea destinelor noastre” ale țării noastre.

De-acum încolo se va ști, că a existat întotdeauna o „Soc. a Scriitorilor Români”, și că dacă în tot acest timp literatură s-a scris așa cum bine știm, vina cade numai în sarcina acestei societăți!

De-acum însă nu se va mai scrie cu picioarele, cărțile viitoare fiind numai opere de artă. Se va da, cu alte cuvinte, un model de carte, scrisă bine înțeles de cel mai indicat președinte, colaborând la ea toți cei dovediți bine pregătiți în anumite genuri... literare!

Va fi, mai precis zis, un viitor minister neoficial, de la care ni se vor da porunci cum să gândim, unde să punem virgula și ce să scriem, numai dacă — vorba dlui Mircea Grigorescu — „cu literatură de azi, mai vrem și societate?”, să fim siguri că destinele literelor sunt sortite să intre pe mâini destoinice. Și vom câștiga toată lumea: editor, autor și cetitor, la fel. Criza editurilor va fi înlăturată, autorii vor fi aleși numai pe strinceană, iar cetitorii vor avea vreme să-și pună în ordine biblioteca năpădită cu prea multe bălării.

Cum se va petrece toată treaba asta!?

Așa cum s'a început: cu multă vorbă, cu tot atâta interes ș. a. m.d.

Țara asta a avut parte de-atâtea reformatori, că nu ne mai pare de mirare, c'a ajuns atât de „reformată”!

(a. n.)

Editurile bucureștene, sunt destul de numeroase, dar prea puține, cele cu adevărat active. Și nu-i de mirare. Până la formarea unui public, permanent interesat de carte nouă, tiparnițele editurilor din Capitală vor apărea mereu zgârcite, față de autorii, cu operele în manuscrise, numai.

Dar până la împlinirea acestei posibilități, editurile au datoria să circule, activitatea lor fiind chemată să formeze publicul dornic de noutăți literare.

În fruntea editurilor, cari străbat tot mai adânc în conștiința cetitorilor români, au reușit să se înscrie „Editura Adevărul”; și afirmația ne este confirmată de ultimile cărți, apărute în a doua și a treia ediție, în decurs de câteva luni, numai. Se prea poate că această editură, știe să aleagă din vrafal manuscriselor primite, pe cele mai bune; calitate care nu o punem la îndoială față de restul editurilor.

Să fie alta cauza, în virtutea căreia „Editura Adevărul”, circulă în vitrina literară, cu un ritm atât de vioiu?

Ori care ar fi ea, nu poate forma un monopol, și deci restul editurilor ar trebui s'o studieze, pentru a face uz de ea. E datoria lor.

Editura „Adevărul”, merită întreagă stima cetitorilor pentru felul în care a înțeles să răspândească litera tipărită în pagini de carte, și-am dori să revenim cu noi laude și la adresa restului editurilor din Capitală.

TACERI

*Greu întunericul peste lumină a căzut!...
Un vrăjitor, poate, aprinde candelă în cer;
— De unde-a venit, nimeni nu l'a văzut,
Și urmele-i, în marea de întuneric, pier! —*

*Clopotul tăcerii fior împrăștie...
Între sate drumurile s'au zăvorit;
Un ecou s'a necat în tăcerea pustie
Și lumina stelelor nu l'a mai găsit.*

*Apele, flaute fără glas, rătăcesc
În întunericul greu, tăcut și rece
Și cu ochii vrăjitorului din cer privesc
Cum tăcerea pe maluri negre, trece!*

Al Negură

NOTIE

In numele generației noi din Ardeal, un tânăr, dintre cei cari gandesc disciplinat și cu efort de a pune valori adevărate în locul ficțiunilor cari țin pe loc viața spirituală a provinciei, semnează, în tr'o publicație de dreapta, un articol, concluziile căruia se cer reținute aci, fără intențiuni de polemică, ci numai spre a-i opune o mărturisire de credință. Autorul articolului, care a fost de altfel rostit ca discurs mai demult, în legătură cu orientarea de viitor a provinciei noastre, crede că inspirația și isvorul de primenire a spiritualității românești pe aceste meleaguri trebuie să vie delat modelul de gândire și exemplul de muncă german. Iată o concluzie la care nu putem subscrie, și împotriva căreia ne ridicăm. Nu este locul aci să desbatem problema atât de vastă a valorii celor două culturi europene care își discută hegemonia în veacul din urmă. Pentru noi rămâne un adevăr istoric că dealungul vremurilor am stat sub influența puternică a germanismului, fie direct, fie prin intermediu. Totuși adevăratele noastre spirituale cu aceste influențe nu pot fi verificate prin curente și opere de durată. În schimb, am fost lipsiți complet de posibilitatea de a ne apropia gândirea și spiritul galic. Nu putem ști deci în ce măsură ne-ar găsi refractari unei influențe binefăcătoare de rodnicie, de creație. Dar experiența franceză ne stă deschisă, și este sigur, sunt atâtea semne de început, o vom aborda: trebuie să mergem înspre disciplinele înru-

dite și spre elementele de îmbunătățire a sensibilității, a gândirii și a spiritualității autohtone, — prin preferințe de inimă și rasă.

Bineînțeles, aceste sunt discuții de cabinet, asupra unor probleme secundare; adevărata sursă inepuizabilă a forțelor noastre trebuie să rămână cerul și drumul românesc, veacul și suferința de aci.

Un francez, trimis al revistei „L'Illustration”, publică recent impresiile ce a cules printre acele colonii întemiate acum două sute de ani în Banat, în cari, în mod covârșitor, precumpănea elementul francez din Alsacia și Lorena. Bogat în date și precizuni, articolul, constituie un model de felul în care se poate pune o problemă, caducă în aparență, dar pe urma căreia regretele stăruie viu, și concluziile se insinuiază sugestiv. Comprimat sub intoleranța Vienei, timp de două veacuri, elementul galic, este el definitiv pierdut? În afară de nume, acești „souabi” mai au ceva comun cu pământul romantic și de demult al țării de origine, care nu le-a știut purta de grije? În șaisprezece ani, încheie autorul, nimeni nu s'a sesizat de problema acestor cetățeni, azi, români de origine franceză, spre a vedea dacă nu a sosit și pentru dânșii un răgaz de reculegere, întru amintire drumului ce au făcut în vreme și întru o reparație, fie ea și numai platonice.

Desigur, văzută de noi, localnici, problema pare lipsită de cuprins. Dar dacă s'ar găsi unde trebuie un accent

oficial și o stăruință, chiar și numai demonstrativă, pentru cauză, aceasta ar fi, pentru oamenii obișnuiți să meargă până la originea lucrurilor și la semnificația lor de fond, mai mult de cât interesant.

Trecutul românesc al reuniunii a prilejuit în toamna aceasta, de-alungul graniței, o serie de reuniuni mai mult sau mai puțin oficiale și demonstrative. Bilanțul acestui fel de comemorări ese mai totdeauna în favorul celor vii, cari au de atâtea ori să plaseze un discurs și să își facă loc în lume sub auspiciile ocrotitoare ale trecutului cu oamenii săi de rodnică tăcere și sobrietate. Dar asta nu este un rău mare. Rămân însă fără a doua zi făgăduințele și jurămintele de ocazie, cari nu prind mai niciodată pilda vie și circulatorie a celor sărbătoriți. Aceștia, suntem siguri, puși să aleagă, ar prefera bronzului, vorbelor și reducerilor pe căile ferate, o evocare de adâncuri și pentru inimi a vieții și jertfei lor. Comemorarea unui om de inimă și de carte cere monumentul viu, de lungă durată, al înțelegerii și al purtării lui în permanentă apropiere de inimă. Deaceia, pe lângă busturi, cari am văzut zilele aceste, pot fi și ele trecătoare și servind celor vii, cerem o apropiere prin umanizare și prezentarea într'o mai densă spiritualizare a trecutului, care în adevărata lui linie de creație se lasă încă râvnit.

t. v.

Cărți primite:

- „Nostalgii“, de C. Stere, roman. Editura Adevărul
„Foc în hanul cu tei“, roman, de I. Pelz. Editura Adevărul
„Intr'un cămin de domnișoare“, roman, de dra Anișoara Odeanu. Editura Adevărul
„Steaua robilor“, roman, de Henriette Yvonne Stahl, Editura Adevărul
„Constituțiunea Regatului jugoslav“, de Aurel Cosma junior, Biblioteca „Progresul“ Nr. 1.
„Din țara cu bobii de aur“, poezii, de Romulus Fabian
„Popas sufletesc“, poezii, de Alex. Nicorescu, Satu-Mare
„Prour pentru porți uitate“, poezii, de Stefan Bălcești, Edit. „Ramuri“, Craiova
Alex. Nicorescu: „Pământ Străbun“, Satu-Mare
Prof. I. Lupaș: „Trecutul nostru românesc“, Bibl. Astra
Nic. Lupu: „Norve și Veselie“, Bibl. Astra
I. Gregor-Tagovsky: „Dragostea pârdaľnica“, Bibl. Astra
Gh. Brânduș: „Valorificarea muncii și raționalizarea gospodăriei țărănești“, Bibl. Astra
P. Dascălul: „Tot omenia-i mai tare“, Bibl. Astra
„Patruzeci și patru de sonete“, de Gabriele d'Annunzio în traducerea dlui Pimen Constantinescu, cu portret și gravuri cioplite în lemn de Marcel Olinescu. Colecția „Caete de poezie italiană modernă Ausonia“, No. 5, Edit. Hyperion, Cluj.
„Poeme creștine“, de Pietro Nignosi și Gino Novelli, în traducerea dlui Pimen Constantinescu. Colecția „Caete trimestriale de poezia italiană Ausonia“, No. 3-4, Tip. „Cartea Putnei“, Focșani.
„Publicațiile periodice românești ale Sibiului de azi“. Schiță bibliografică, de prof. Pimen Constantinescu.
„Bolta Bizantină“, poezie, de Virgil Huzum, Succes & Co. Buc.

Reviste:

- „Viața Basarabiei“, an. II. No. 11, Chișinău
„Pagini Literare“, an. I. No. 7-8, Turda
„Blajul“, an. I. No. 11, Blaj
„Fântâna Darurilor“, an. III. No. 8, București
„Progres și Cultură“, an. II. No. 9 Nov., Tg-Murăș
„Gazetă Cărții“, an. IV. No. 6 Oct., Ploești
„Ramuri“, an. XXVI. No. 4-6 Aug.-Oct., Craiova
„Libertatea“, an. II. No. 22 Nov., București
„Revista Vremii“, an. I. No. 4 Nov., Galați
„Film“, an. II. No. 43-44 Oct., Timișoara
„Viața Ilustrată“, an. I. No. 9 Nov., Sibiu
„Transilvania“, an. 65. No. 5 Sept.-Oct., Sibiu
„Buletinul Demografic al României“, an. III. No. 10 Oct., Buc.
„Banatul Literar“, an. I. No. 1, Timișoara, dir. Lucian Costin

1769

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1769

LEI 10.—

Lovrov & Co., Arad